

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

<<ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΚΑΙ Ο ΒΛΑΧΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ>>

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ της Μπαντραλέξη Αναστασίας
ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ : κ. Ζαχείλας Λουκάς – κ. Λέκκα Φωτεινή

ΒΟΛΟΣ 2004-2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.:	7919/1
Ημερ. Εισ.:	14-12-2009
Δωρεά:	Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ – ΠΣΕ-ΜΕ
	2005
	ΜΠΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο . ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ	9
1.1 Η προέλευση και η ιστορία των Βλάχων	9
1.2 Οι Βλάχοι στη σύγχρονη ιστορία	12
1.3 Η ετυμολογία του όρου <<Βλάχος>>	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο . ΟΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ	17
2.1 Τα βλαχοχώρια του Ασπροποτάμου	17
2.2 Τα βλαχοχώρια του Μαλακασίου : <<χώρα Μετσόβου>> και Βλαχοτζουμέρκο	18
2.3 Οι Βλάχοι του Ζαγορίου και της Κόνιτσας	19
2.4 Οι Βλάχοι της Βόρειας Πίνδου, τα βλαχοχώρια των Γρεβενών	20
2.5 Οι Αρβανιτόβλαχοι	21
2.6 Οι Βλάχοι της Μοσχόπολης και της γύρω περιοχής	22
2.7 Οι Βλάχοι του Γράμμου. Οι Γραμμουστιανοί Βλάχοι	23
2.8 Οι Βλάχοι της Βορειοδυτικής Μακεδονίας	24
2.9 Οι Βλάχοι της Βέροιας	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο . Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	28
3.1 Γραπτές μαρτυρίες της βλάχικης γλώσσας	31
3.2 Διάλεκτοι	34
3.3 Βλάχικο Αλφάβητο	35
3.4 Λέξεις – εκφράσεις της βλάχικης διαλέκτου	37

3.5 Η βλάχικη γλώσσα σήμερα	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο. ΤΟ ΒΛΑΧΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ	41
5.1 Εκτέλεση βλάχικων τραγουδιών	43
5.2 Βλάχικα μουσικά όργανα	45
5.3 Το βλάχικο τραγούδι σήμερα	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο . Ο ΒΛΑΧΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ	48
6.1 Το Προξενιό	48
6.2 Ο Αρραβώνας	50
6.3 Οι Προετοιμασίες του γάμου	53
6.4 Το μυστήριο του γάμου	67
6.5 Η νύφη στο σπίτι του γαμπρού	69
6.6 Η εβδομάδα μετά το γάμο	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο . ΒΛΑΧΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ	77
7.1 Βλάχικοι Σύλλογοι – Μέλη της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτισμικών Συλλόγων	77
7.2 Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο .	
Συμπέρασμα	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	86

Αυτή η πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 12 του Κανονισμού Λειτουργίας του τμήματος Μουσειοπαιδαγωγικής Εκπαίδευσης.

Το θέμα της πτυχιακής επιλέχθηκε μετά από συμφωνία με τους διδάσκοντες κ. κ. Ζαχέιλα Λουκά και Λέκκα Φωτεινή, τους οποίους οφείλω να ευχαριστήσω για τη βοήθειά τους καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησής της.

Το θέμα της εργασίας είναι :

<<Οι Βλάχοι και ο Βλάχικος Γάμος >>

Πρόλογος

Η αρχική σκέψη ενασχόλησής μου με το θέμα <<Οι Βλάχοι και ο Βλάχικος Γάμος>>, ξεκίνησε από τη βλάχικη καταγωγή μου, την επαφή μου – μέσω του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας – με τα βλάχικα έθιμα και το γεγονός ότι θεωρώ την παράδοση αναπόσπαστο κομμάτι και απαραίτητο οδηγό στη ζωή της σύγχρονης κοινωνίας.

Έχοντας φοιτήσει στο τμήμα Μουσειοπαιδαγωγικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών του Ανθρώπου, έχω εμπεδώσει ότι στόχος κάθε μουσειοπαιδαγωγού είναι να διευρύνει τις γνώσεις του κοινού, στο οποίο απευθύνεται, να καλλιεργήσει τη φαντασία, τη μνήμη, το συναισθηματικό του κόσμο και να ενθαρρύνει την ενασχόληση και την επαφή του με το εκάστοτε αντικείμενο.

Πιστεύοντας λοιπόν, ότι η επαφή με την παράδοση αποτελεί από τη μια, έκφραση αντίστασης στον ισοπεδωτικό σύγχρονο τρόπο ζωής και, από την άλλη, αφορμή για θύμηση της παλαιότερης ζωής, αποφάσισα ν' ασχοληθώ με την ιστορία, τη γλώσσα, τα τραγούδια και τα έθιμα του γάμου μέσα από την πλούσια παράδοση και την κουλτούρα των Βλάχων.

Θεωρώ ότι όλοι έχουμε χρέος να διασώσουμε ό,τι μας δένει με τον τόπο μας για να μην ξεκόψουμε από το παρελθόν, από τις ρίζες μας, από την ιστορία μας. Μια ιστορία προϊόν προσωπικής δημιουργίας, γεμάτη δράση, πολύτιμα πορίσματα και εμπειρίες, σωστές και λαθεμένες επιλογές και εκτιμήσεις, που ωθεί τη ζωή μας προς το μέλλον με δύναμη δημιουργική και που στοχεύει αδιάκοπα προς τα εμπρός.

Πολύτιμοι ενθαρρυντές και αρωγοί στην προσπάθειά μου αυτή στάθηκαν τα μέλη του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας. Το υλικό το άντλησα από βιβλιογραφία που δανείστηκα από την πλούσια βιβλιοθήκη του Συλλόγου και από τη δημόσια βιβλιοθήκη Βέροιας. Σημαντική ήταν η βοήθεια που μου πρόσφεραν πρόθυμα οι κύριοι Γκαλαϊτσης Δημήτρης, που μου διέθεσε παλιό φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό (κασέτα με αναπαράσταση βλάχικου

γάμου από τα μέλη του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, που πραγματοποιήθηκε στο Χώρο Τεχνών Βέροιας την 15/03/1999), Μπέλλας Στέργιος, που μου παραχώρησε προφορική συνέντευξη και με διαφώτισε σε καίρια σημεία της εργασίας, όπως την καταγραφή βλάχικων εκφράσεων, ευχών του γάμου και γαμήλιων εθίμων, και ο Αυγέρος Νικόλαος, ο οποίος τραγούδησε τραγούδια του βλάχικου γάμου, που συμπεριλαμβάνονται στο δισκάκι παρουσίασης της εργασίας. Τους οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ για την ηθική παρότρυνση και την έμπρακτη υποστήριξη.

Εισαγωγή

Η εργασία <<Οι Βλάχοι και ο Βλάχικος Γάμος>> απαρτίζεται από οχτώ κεφάλαια που επιχειρούν να δώσουν μια αντιπροσωπευτική εικόνα της ιστορίας των Βλάχων και να κάνουν γνωστό ό,τι τη σηματοδοτεί, όπως προέλευση, τόπος κατοικίας και ανάπτυξής τους, γλώσσα, αλφάβητο, τραγούδι, έθιμα.

Σήμερα, που γενικότερα η παράδοση, και το βλάχικο στοιχείο ειδικότερα βρίσκεται στη δύση του, προβάλλει έντονη, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, η ανάγκη για την καταγραφή των πολιτιστικών, ιστορικών και γλωσσικών κειμηλίων αυτού του δυναμικού τμήματος του ελληνισμού. Επιγέννημα ιστορικών συνθηκών, οι βλάχοι αναδείχθηκαν σε δυναμικά στοιχεία με προσφορά στον εθνικό, πνευματικό και οικονομικό βίο, όχι μόνο της πατρίδας μας αλλά και του ευρύτερου βαλκανικού χώρου.

Ενώ οι Βλάχοι, στο νεότερο ιστορικό προσκήνιο, έχουν να αναδείξουν μεγάλους δασκάλους και πολεμιστές του γένους, καθώς και εμποροβιοτέχνες που στελέχωσαν τις ελληνορθόδοξες κοινότητες όλης σχεδόν της Βαλκανικής, εντούτοις αντιμετωπίστηκαν ως μειονότητα και έπεσαν θύμα εθνικών και ιδεολογικών σκοπιμοτήτων, όπως και της ρουμανικής προπαγάνδας που δρούσε μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και αποσκοπούμε σε έμμεσα πολιτικά οφέλη. Εκτός από τις ιστορικές συγκυρίες, αίτια της παρακμής του βλάχικου στοιχείου πρέπει να αναζητηθούν και στα συμφέροντα που θίγονταν από τη συμβολή τους στους πολιτικοοικονομικούς τομείς όπου δρούσαν.

Προσπάθεια της εργασίας αυτής είναι να γνωστοποιήσει τους Βλάχους, να παρουσιάσει το που πρωτοεμφανίστηκαν, πως επιβίωσαν στο πέρασμα των αιώνων, καθώς και την ετυμολογία της ονομασίας τους. Επιχειρείται αναδρομή στην ιστορία τους και αναγράφονται συνοπτικά οι σημαντικότερες μητροπόλεις τους, τα γεωγραφικά κέντρα που έδρασαν οικονομικά και αναπτύχθηκαν πνευματικά και πολιτισμικά. Καταγράφεται η εξέλιξη της βλάχικης γλώσσας, οι διάλεκτοι και το αλφάβητό της, μέσα από γραπτές μαρτυρίες.

Το τραγούδι αποτελούσε το φυσικότερο και εκφραστικότερο μέσο εξωτερίκευσης της σκέψης και των αντιλήψεων των Βλάχων. Παρουσιάζονται οι τρόποι εκτέλεσής του καθώς και τα μουσικά όργανα που το συνόδευαν, για να καταλήξουμε στις προσπάθειες που γίνονται σήμερα για τη διατήρησή του.

Σπουδαία και πλούσια σε συναισθηματισμό ήταν τα έθιμα του αρραβώνα και του γάμου. Με απλοϊκή ομορφιά αλλά και με περηφάνια οι Βλάχοι τελούσαν τις πατροπαράδοτες γαμήλιες εκδηλώσεις. Παρακολουθούμε βήμα βήμα τα έθιμα που συνδέονται με το σημαντικότερο, ίσως, γεγονός στη ζωή του ανθρώπου. Πρόκειται για μια παραστατική καταγραφή των διαδικασιών που συμβαίνουν στο προξενιό, στον αρραβώνα, πριν, κατά και μετά τη διάρκεια του γάμου.

Η διαπίστωση ότι σβήνουν τα τραγούδια, η γλώσσα και τα έθιμα των Βλάχων επιστράτευσε κάποιους, που θεώρησαν χρέος τους να διατηρήσουν αλώβητη τη διαδρομή τους στην ιστορία, να ιδρύσουν συλλόγους που με τις δραστηριότητές τους θα περισώσουν και θα θυμίζουν στις επερχόμενες γενιές τους αγώνες και τις κατακτήσεις των <<Αρωμούνων του ελληνισμού>>. Δίνονται όλοι οι Βλάχικοι Σύλλογοι, που είναι μέλη της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτισμικών Συλλόγων και γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη διαδρομή και στις δραστηριότητες του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας.

Στόχος της εργασίας είναι η παρουσίαση της ιστορίας των Βλάχων ανά τους αιώνες από τη στιγμή της εμφάνισής τους ως σήμερα, μιας ιστορίας που θα μπορούσε ν' αποτελέσει υλικό εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα πλαίσια προσπαθειών που καταβάλλουν οι πολιτιστικοί φορείς του κράτους για τη διάσωση της παράδοσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ

1.1 Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ

Για την πολύ παλιά ιστορία των Βλάχων δεν υπάρχουν λεπτομέρειες¹. Όλες οι βυζαντινές και μεσαιωνικές ιστορίες έχουν γραφεί για τις πόλεις, τις πεδιάδες και τις ακτές. Έτσι, όσο καιρό οι Βλάχοι παρέμεναν στα βουνά της ενδοχώρας, βρίσκονταν έξω από τη σφαίρα της ιστορίας.

Οι πρώτες βλάχικες λέξεις αναφέρονται από το Θεοφύλακτο². Το 579 μ.Χ. ο Κομμεντίολος με βυζαντινό στρατό καταδίωκε τους Αβάρους στις διαβάσεις των Βαλκανίων. Το φόρτωμα σε ένα από τα ζώα που κουβαλούσαν τις αποσκευές, άρχισε να γέρνει τη στιγμή που ο επικεφαλής ημιονηγός προπορευόταν σε μικρή απόσταση. Μια δυνατή φωνή στην τοπική διάλεκτο, που απευθυνόταν στον ημιονηγό, εκλήφθηκε από πολλούς εσφαλμένα ως σύνθημα για υποχώρηση και ο στρατός οπισθοχώρησε μέσα σε σύγχυση, νομίζοντας ότι είχαν επιτεθεί οι Άβαροι. Η φράση <<torna, torna frate>> είναι σχεδόν σίγουρο ότι αναφέρεται στις αποσκευές και σημαίνει <<γέρνει το φόρτωμα>> και όχι <<γύρνα>>, που είναι η συνηθισμένη ερμηνεία που δίνεται.

Σε χωρίο του Ιωάννου Λυδού (6^{ος} αι.) βεβαιώνεται κατηγορηματικά ότι οι κάτοικοι της βαλκανικής, ως επί το πλείστον Έλληνες, μιλούσαν τη λατινική. Μετά τον 6^ο αιώνα υπάρχει ένα μεγάλο κενό μέχρι να ξανααναφερθούν οι Βλάχοι. Ο Γ. Κόλιας εξηγεί την αφάνειά τους επί τρεις περίπου αιώνες, λέγοντας ότι <<αυτοί θεωρούσαν τους εαυτούς τους Ρωμαίους πολίτες>>.

Γύρω στο έτος 976 μ.Χ. στις σελίδες του Κεδρηνού διαβάζουμε ότι ο Δαβίδ, ο αδελφός του Σαμουήλ, τσάρου της Βουλγαρίας, σφάχτηκε μεταξύ Καστοριάς και Πρέσπας, σ' ένα σημείο που λέγεται <<Ωραιές Βελανιδιές>> από κάποιους περιπλανώμενους Βλάχους. Αυτή είναι η πρώτη μνεία των Βλάχων ως Βλάχων,

¹ Οι κύριες αρχαίες πηγές αναφέρονται στα κείμενα και οι περισσότερες βρίσκονται στο Corpus των Βυζαντινών Ιστορικών της Βόννης. Αναφορές στους Βλάχους περιέχουν και πολλά χρονικά των Σταυροφόρων.

² Παπαβασιλείου, Α., 1969, *Ιστορικά Σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*, Βέροια σελ. 38 – 40.

αλλά σύντομα μετά οι αναφορές σ' αυτούς γίνονται πιο συχνές και βρίσκουμε διάφορες μεγάλες περιοχές με το όνομά τους. Μεγάλη Βλαχία επί αρκετούς αιώνες ήταν το επίσημο όνομα της Θεσσαλίας και της Νότιας Μακεδονίας, και η Μικρή Βλαχία περιλάμβανε τμήματα της Ακαρνανίας, της Αιτωλίας και της Ηπείρου.

Στο <<Στρατηγικόν>> του Κεκαυμένου υπάρχει μία περιγραφή των Βλάχων στη Θεσσαλία γύρω στα Τρίκαλα και τη Λάρισα τον 11^ο αιώνα, στην οποία αναφέρεται ότι ένα ποτάμι κοντά στα Φάρσαλα κυλούσε δια μέσου βλάχικων χωριών. Μαθαίνουμε επίσης για το διορισμό ενός αξιωματούχου που θα ήταν ο κυβερνήτης των Βλάχων στην επαρχία της Ελλάδας.

Σχεδόν εκατό χρόνια αργότερα έχουμε μια άλλη περιγραφή στο ημερολόγιο του ραββίνου Βενιαμίν της Τουδέλης³, όπου αναφέρεται ότι το Ζητούνι (σημερινή Λαμία) είναι το φυσικό όριο μιας χώρας, της Βλαχίας, που οι κάτοικοί της ονομάζονται Βλάχοι.

Μερικές μνείες περί των Βλάχων υπάρχουν στην Άννα Κομνηνή : <<ο αυτοκράτορας Αλέξιος κατά την προέλασή του προς τη Θεσσαλία, πέρασε κοντά από ένα βουνό που το ονόμαζαν στην κοινή γλώσσα των εθνών <<Κίσσαβο>> και μετά κατέβηκε στην Έξεβα, μια βλάχικη πόλη που βρίσκεται κοντά στην Ανδρονία>>⁴.

Οι Βλάχοι επανειλημμένα αναφέρονται στα σιγίλια του Βασιλείου Β'.

Τους Βλάχους του Αίμου περιγράφει και ο Χωνιάτης και την παρουσία τους κοντά στο Δούναβη, στη Δακία σημειώνουν ο Κίνναμος και ο Δημήτριος Κυδώνης. Μνεία των Βλάχων κάνουν ακόμη ο Παχυμέρης, ο Μάξιμος Πλανούδης, ο Θεόδωρος Πρόδρομος, ο Ιωάννης Διάκονος, οι λατινικές πηγές, οι Φράγκοι Villehardouin και Henri de Valenciennes, κ.α. Ενδιαφέροντα επίσης στοιχεία περιέχονται και στα αρχεία της Βενετίας, με χρονολογίες του 1423 και 1553, δίνοντας πληροφορίες για τις στρατιωτικές υπηρεσίες των Βλάχων. Οι

³ Ο Ραββίνος Βενιαμίν της Τουδέλης έζησε το 12^ο αι. και επισκέφθηκε τις ιουδαϊκές κοινότητες της Ανατολής.

⁴ Παπαβασιλείου, Α., 1969, *Ιστορικά Σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*, Βέροια σελ. 12 – 15.

Βλάχοι συναντώνται και στο Χρονικόν του Μορέως, στο Χρονικόν του Ιωαννίνων, στον Ερωτόκριτο, στα έργα σκανδιναυών αοιδών.

Δεν απουσιάζουν ούτε από τις σέρβικες πηγές. Το αρχαιότερο σερβικό χρυσόβουλλο είναι της εποχής του Νέμανια και συγκεκριμένα των ετών 1198 – 1199. Σε ένα δίπλωμα, επίσης του Νέμανια καθώς και δύο του ηγέτη της Βοσνίας Νινოსλάβ, οι μνημονευόμενοι Βλάχοι είναι οι ρωμανόφωνοι της Ραγούζης.

Η μεγάλη διασπορά των Βλάχων συνδέεται με το μεγάλο πλήγμα που δέχθηκε ο βλάχικος κόσμος γύρω στα 1770, όταν μεγάλες βλάχικες πόλεις, όπως η Μοσχόπολη, η Νικολίτσα, το Λινοτόπι, η Γράμμουστα και άλλες, καταστράφηκαν ολοσχερώς. Πάνω από 150.000 βλάχοι εγκατέλειψαν τις προαιώνιες κοιτίδες τους, στη σημερινή νότια Αλβανία και διασκορπίστηκαν σ' όλες τις κατευθύνσεις : Βιέννη, Βουδαπέστη, Βελιγράδι, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Νάουσα, Σέρρες, Φιλιππούπολη, Κωνσταντινούπολη, όπου ίδρυσαν ευημερούσες παροικίες.

1.2 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας, τα βλαχοχώρια εξελίχθηκαν σε κέντρα οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, καθώς οι Βλάχοι εκμεταλλεύθηκαν τα προνόμια που τους πρόσφερε η προστασία της Βασιλομήτορος. Σύμφωνα με περιηγητές, οι ταξιδεμένοι Βλάχοι μιλούσαν πολλές γλώσσες και διατηρούσαν πλούσιες βιβλιοθήκες με γαλλικά και ιταλικά βιβλία, καθώς και εκδόσεις των Ελλήνων κλασικών.

Αποδεδειγμένα είναι τεράστια η προσφορά των Βλάχων σ' όλους τους τομείς του Ελληνισμού : ως αρματολοί την περίοδο της επανάστασης, ως ευεργέτες του υπόδουλου ελληνισμού και ενισχυτές του αγώνα, ως πρωταγωνιστές στα οικονομικά και πολιτισμικά δρώμενα⁵. Οι Βλάχοι, στο νεότερο ιστορικό προσκήνιο, έχουν να αναδείξουν μεγάλους δάσκαλους και πολεμιστές του γένους στη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία, αλλά και ένα μεγάλο πλήθος από εμποροβιοτέχνες που στελέχωσαν τις ελληνορθόδοξες κοινότητες των αστικών κέντρων σε ολόκληρη σχεδόν τη Βαλκανική.

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια ονόματα : Ρήγας Φεραίος, Γιωργάκης Ολύμπιος, Γιάννης Φαρμάκης, Χατζηπέτρος, Βλαχαβαίοι, Ζάππας, Αβέρωφ, Σίνας, Δούμπας, Τοσίτσας, Στουρνάρας, Κωλέτης, Σπ. Λάμπρου και άλλοι που με το αίμα τους και το πνεύμα τους, το χρήμα και τις δωρεές τους στερέωσαν οικονομικά το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος και έβαλαν τα θεμέλια του. Επίσης πολλοί σύγχρονοι καλλιτέχνες έχουν βλάχικη καταγωγή : Κουτσομούτης, Προκόβας, Παπατάκης, Τσιτσάνης, Βίρβος, Καρδάρας, Μουσαφίρης, Μητροπάνος, Σγούρος, κ.α. Συχνά, ωστόσο, από άγνοια ή σκοπιμότητα, η λέξη <<Βλάχος>> χρησιμοποιείται υποτιμητικά για να δηλώσει τον άξεστο, τον αγροίκο, το χωριάτη, τον κτηνοτρόφο. Βέβαια οι Βλάχοι ήταν μεγαλοκτηνοτρόφοι, όταν η κτηνοτροφία ήταν βασική πηγή πλούτου στην Τουρκοκρατία αλλά και ως τη δεκαετία του '50. Ήταν επίσης κυρατζήδες,

⁵ Παπαθανασίου, Γ., 1991, *Η Ιστορία των Βλάχων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μπαρμπουνάκη σελ. 36 - 37

μεταφορείς όχι μόνο προϊόντων αλλά και ιδεών, σύνδεσμος του Ελλαδικού χώρου με τον ευρύτερο Βαλκανικό και την Ευρώπη.

Εικόνα Νο.1 Βλάχοι κτηνοτρόφοι

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων πολλοί αξιωματικοί του ελληνικού στρατού προέρχονταν από τους αρειμάνιους του Ελληνισμού.

Για τη συμβολή των Βλάχων στον πόλεμο του '40, αρκεί να αναφερθεί, πέρα από τους εκατοντάδες αφανείς πολεμιστές και πεσόντες, η ηρωική προσπάθεια των γυναικών της Πίνδου στη μεταφορά των πυρομαχικών στην πρώτη γραμμή του πολέμου. Ο πρώτος Έλληνας που σκότωσαν οι Ιταλοί στις 6 η ώρα το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 ήταν ο λοχίας του 24^{ου} φυλακίου Αν. Τσομίδης από το βλαχοχώρι της Ηπείρου Λεσνίτσα (Βρυσοχώρι) Κόνιτσας.

Επίσης η συμμετοχή επώνυμων αγωνιστών βλάχικης καταγωγής, πιστοποιεί τη συμμετοχή των Βλάχων στην Εθνική Αντίσταση : στρατηγός Στέφανος Σαράφης, Αλέξανδρος Σβώλος, Τζίμας Σαμαρινιώτης, Γεώργιος Γούσιας, Δημήτριος Βλαντάς, Αλέξανδρος Ρόσιος για να καταλήξουμε με το στρατάρχη και μετέπειτα πρωθυπουργό της χώρας τον Αλέξανδρο Παπάγο, γιο της Μαριγούλας Αυγ. Αβέρωφ από το Μέτσοβο.

Οι Βλάχοι σήμερα, αποτελούν ένα δυναμικό στοιχείο της χώρας και διακρίνονται σε όλους τους τομείς : γράμματα, επιστήμες, οικονομία, βιομηχανία, εμπόριο, κτηνοτροφία και εκπροσωπούνται από τους πανελλήνιους συλλόγους τους, που κάνουν έντονη την παρουσία τους με ποικίλες εκδηλώσεις και κυρίως με τις προσπάθειες για την καταγραφή και τη διάσωση της βλάχικης γλώσσας.

1.3 Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ <<ΒΛΑΧΟΣ>>⁶

Η ετυμολογία του ονόματος <<Βλάχος>> απασχόλησε ειδικούς και μη και οι ερμηνείες που έδωσαν, ποικίλλουν. Οι επικρατέστερες αναφέρουν ότι το όνομα Βλάχος προέρχεται από τον όρο *Volcae*, που μνημονεύεται ήδη από τον Καίσαρα, τον Τίτο – Λίβιο και το Στράβωνα και σήμαινε δύο κελτικά φύλα που κατοικούσαν στη Γαλατία και μιλούσαν τη λατινική. Ο όρος *Volcae* εξαπλώθηκε από τους Γερμανούς και εισήλθε στη γλώσσα των Σλάβων και από αυτή στη γλώσσα των Βυζαντινών. Μ' αυτό αποκαλούνταν οι λατινόγλωσσοι από τους αλλόγλωσσους γείτονές τους.

Κατά τον Κουρίλα, πρώτος διατύπωσε την ερμηνεία αυτή ο βυζαντινός Νικήτας Χωνιάτης στα <<περί Ισαακίου Αγγέλου ιστορούμενα>>. Την επανέλαβε ο γερμανός *Leunclavius* και απ' αυτόν τη δανείσθηκε ο Κ. Κούμας, λέγοντας ότι : <<η αρχή του ονόματος έγινε στους Δάκες, έπειτα μεταδόθηκε και στους λαούς της Ιστρίας>>. Οι Γερμανοί ονόμασαν Βάλλους τους μετοικήσαντες στην Αγγλία Γάλλους και την ιταλική γλώσσα την ονόμασαν βαλλική. Το Βάλλος λοιπόν έγινε, με την προφορά των Γερμανών, Βάλχ ή Βαλάχ, με την προφορά των Σλάβων Βλάχ και απ' αυτό προέκυψε το Βλάχος.

Πέρα από το γενικό όνομα <<Βλάχος>>, οι λατινόφωνοι της Βαλκανικής είναι γνωστοί και από άλλα ονόματα⁷. Στη χερσόνησο της Ιστρίας υπήρχαν οι *Cici*. Στην περιοχή της Δαλματίας, ζούσαν οι Μαυρόβλαχοι, οι οποίοι επεκτείνονταν ως το Μαυροβούνι και τη Σερβία. Το όνομα Μαυρόβλαχοι ήταν βυζαντινό και υπέστη διαφοροποιήσεις από τις οποίες προέκυψε το Μορλάκοι⁸. Το Μαυρόβλαχος με την τουρκική επίδραση μετατράπηκε σε Καραάβλαχος. Στη νεοελληνική γλώσσα, την αστική κυρίως, δεδομένου ότι ο όρος <<Βλάχος >> σήμαινε το βοσκό, τον αγροίκο άνθρωπο, το πρώτο συνθετικό (καρα -), επέτεινε

⁶ Λαζάρου, Α., 1986, *Η αρωμουνική και μετά της ελληνικής σχέσεως αυτής Βλάχοι, ιστορική φιλολογική μελέτη*, Αθήνα, β' έκδοση σελ. 126 - 133

⁷ Έξαρχος, Γ., 1996, *Αυτοί είναι οι Βλάχοι*, Αθήνα, εκδ. Γαβριηλίδης σελ. 24 - 26

⁸ Μόνο ανάμνηση του ονόματος διατηρείται. Α. MORI, *La Dalmazia*, Roma, 1948, σελ. 63

την υποτιμητική και σκωπτική σημασία του δεύτερου. Καράβλαχος όμως σήμαινε και τον εύρωστο, τον αρειμάνιο. Νοούνταν δηλαδή με την ιδιότητα της φυσικής δύναμης επαυξημένης. Σκωπτική όμως κυρίως η σημασία του, όπως σκωπτική ήταν και η χρήση του όρου Μπουρτζόβλαχος.

Οι Βλάχοι της Β. Ηπείρου, οι οποίοι έφταναν και μέχρι την Αιτωλοακαρνανία, καλούνταν συνήθως Αρβανιτόβλαχοι.

Οι Βλάχοι των Σκοπίων αποκαλούνταν Τσιντσάροι. Υπήρχε και άλλη κατηγορία λατινόφωνων, οι Μεγλενίτες, οι οποίοι ονόμαζαν τους εαυτούς τους Βλάσι (Βλάχους).

Όλοι οι υπόλοιποι λατινόφωνοι είναι ευρύτερα γνωστοί ως Κουτσόβλαχοι, οι οποίοι αυτοαποκαλούνται Αρμάνοι και απ' αυτό επικράτησε το Αρωμούνοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΟΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ⁹

2.1 ΤΑ ΒΛΑΧΟΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Η περιοχή επικράτησε να ονομάζεται Ασπροπόταμος από το όνομα του Άσπρου ποταμού, του αρχαίου Αχελώου, του Αρού Άλμπου των Βλάχων. Ο Αχελώος πηγάζει από το όρος Λάκμων, κοντά στο χωριό Χαλίκι και διασχίζει τα βλαχοχώρια που βρίσκονται ανάμεσα στα Τζουμέρκα ή Αθαμανικά όρη και τον Κόζιακα. Η περιοχή <<Ασπροπόταμος>> όμως επεκτείνεται και βορειότερα και περιλαμβάνει και τα βλαχοχώρια της ορεινής Καλαμπάκας. Στη μεγάλη τους ακμή, μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, υπήρξαν στην περιοχή 40 περίπου βλαχοχώρια και μικροί οικισμοί. Τα περισσότερα από αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν και υπάγονται στο νομό Τρικάλων. Το φαινόμενο του γλωσσικού αποβλαχισμού είναι αποτέλεσμα κυρίως των διδασκαλιών του Κοσμά του Αιτωλού, ωστόσο αρκετοί βλάχικοι οικισμοί εξακολουθούν να μιλούν μέχρι και σήμερα βλάχικα. Ομάδες δεκάδων βλάχικων οικογενειών από όλη την Πίνδο εγκαταστάθηκαν, ιδιαίτερα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο, σε μεγάλο αριθμό πεδινών χωριών της Καλαμπάκας, των Τρικάλων, της Καρδίτσας, της Λάρισας, του Τυρνάβου, της Ελασσόνας, των Φαρσάλων, της Αγιάς, του Βόλου, του Αλμυρού.

⁹ Κουκούδης, Α., 2000, *Μελέτες για τους Βλάχους 2. Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής. Σελ. 77, 81, 153, 199, 269, 319, 385, 429.

2.2 ΤΑ ΒΛΑΧΟΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΑΣΙΟΥ : “ΧΩΡΑ ΜΕΤΣΟΒΟΥ” & ΒΛΑΧΟΤΖΟΥΜΕΡΚΟ

Πίσω από τα Τζουμέρκα και το Λάκμωνα ή Περιστέρι, στο νομό Ιωαννίνων, υπάρχουν βλάχικοι οικισμοί. Η περιοχή τους είναι γνωστή με το όνομα Μαλακάσι. Η παρουσία ελληνόφωνων οικισμών χώρισε τα βλαχοχώρια του Μαλακασίου σε δύο τμήματα, τη <<Χώρα Μετσόβου>> στα βόρεια, και νότια το Τζουμέρκο ή Βλαχοτζουμέρκο, που αποτελείτο από τα χωριά Ματσούκι, Καλαρίτες, Μυστρά, Συρράκο, Παλαιοχώρι, Βαθύπεδο.

Τη Χώρα Μετσόβου αποτέλεσαν τα χωριά Μηλιά Μετσόβου, Ανήλιο, Βοτονόσι, Ανθοχώρι, Μαλακάσι, Πλατάνιστος, καθώς και οι μικροί οικισμοί που φέρονται να υπήρχαν στις θέσεις των σημερινών χωριών Παναγία και Καλυβοχώρι. Η περιοχή τους απολάμβανε προνομιακό καθεστώς αυτονομίας και αυτοδιοίκησης. Από τα βλαχοχώρια της <<Χώρας Μετσόβου>>, το Μέτσοβο, το Συρράκο και οι Καλαρίτες γνώρισαν στιγμές μεγάλης δόξας και πλούτου κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Όμως μόνο το Μέτσοβο μπόρεσε να παραμείνει ακμαίο μέχρι και σήμερα, παραμένοντας ο μεγαλύτερος και ακμαιότερος βλάχικος οικισμός σε όλη τη Βαλκανική. Οι περισσότεροι από τους Βλάχους του Νότιου Μαλακασίου ή Βλαχοτζουμέρκου έχουν σκορπίσει ως πρώην παραχειμάζοντας νομαδοκτηνοτρόφοι, εμποροβιοτέχνες και εσωτερικοί μετανάστες κυρίως στα Γιάννινα, την Πρέβεζα και τα χωριά του Θεσσαλικού κάμπου, όπως και τα πεδινά χωριά της Άρτας, μέχρι και στα χωριά του Ξηρόμερου στην Αιτωλοακαρνανία.

Εικόνα Νο.2 Το Μέτσοβο

2.3 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Με το όνομα Ζαγόρι ή Ζαγοροχώρια προσδιορίζεται μια αρκετά μεγάλη ομάδα οικισμών στα βόρεια και ανατολικά της πόλης των Ιωαννίνων (Ιάλνα στα βλάχικα), πίσω από το όρος Μιτσικέλι και μέχρι την κοιλάδα του ποταμού Αώου. Γύρω στα μέσα του 18^{ου} αιώνα το οικιστικό δίκτυο του Ζαγορίου απέκτησε την οριστική του μορφή, τη μορφή που διατηρεί λίγο πολύ μέχρι και σήμερα. Τα 46 περίπου χωριά που αποτελούσαν τότε τη <<Ζαγορίσια Ομοσπονδία>> χωρίζονταν σε τρία τμήματα : το Ανατολικό Ζαγόρι ή Βλαχοζάγορο, που κατοικείται σχεδόν αποκλειστικά από Βλάχους, το Κεντρικό Ζαγόρι ή Βοϊνίκο και το Δυτικό Ζαγόρι ή Παπιγγινό. Είναι γνωστό πως την περίοδο της ακμής του, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και μέχρι τις αρχές του 19^{ου}, το Ζαγόρι είχε φτάσει σε ζηλευτά επίπεδα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, παρουσιάζοντας μια αδιαμφισβήτητη πολιτισμική υπεροχή προς τα υπόλοιπα τμήματα της Ηπείρου.

Στα βόρεια του Βλαχοζάγορου, στην επαρχία Κόνιτσας, ανάμεσα στο Σμόλικα και την κοιλάδα του Αώου, βρίσκεται η περιοχή που είναι γνωστή με το όνομα Λάκκα Αώου. Από τα πέντε χωριά της Λάκκας Αώου, το Δίστρατο, τα Άρματα, οι Πάδες και το Παλιοσέλι είναι βλαχοχώρια μέχρι και σήμερα. Λίγο πιο βόρεια, στην πίσω πλευρά του Σμόλικα, βρίσκεται το βορειότερο από τα βλαχοχώρια της Πίνδου, η Φούρκα. Μπορεί τα βλαχοχώρια της Κόνιτσας να μην ανήκαν ποτέ διοικητικά στο Ζαγόρι, μοιάζουν όμως να είναι μια φυσική συνέχεια του Βλαχοζάγορου.

2.4 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

ΤΑ ΒΛΑΧΟΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Αν και αποτελούν μια σχετικά μικρή ομάδα, τα βλαχοχώρια των Γρεβενών είναι ίσως από τα πλέον γνωστά. Παρουσίαζαν ενδιαφέρον όχι απλά και μόνο από το μέγεθος του πληθυσμού τους, αλλά κυρίως από τον ξεχωριστό χαρακτήρα τους, το πολυκύμαντο δυναμικό τους και τη διασπορά των κατοίκων τους στα θεσσαλικά και μακεδονικά εδάφη. Αποτελούν το βορειοανατολικό τμήμα του κορμού των βλάχικων εγκαταστάσεων κατά μήκος της Πίνδου. Προς τα δυτικά έρχονται σε επαφή με το Βλαχοζάγορο και τα βλαχοχώρια της Κόνιτσας και προς το νότο με τα βλαχοχώρια του Ασπροποτάμου και του Μαλακασίου. Οι βλάχικες εγκαταστάσεις των Γρεβενών χωρίζονταν σε δύο ομάδες : σε ημινομαδικά βλαχοχώρια και σε εδραία – μόνιμα βλαχοχώρια.

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, οι κάτοικοι που παρέμεναν συνδεδεμένοι με τους μητροπολιτικούς οικισμούς ακολούθησαν την πορεία της οριστικής εγκατάστασης, κυρίως στις περιοχές των παραδοσιακών θεσσαλικών χειμαδιών και περισσότερο στις επαρχίες των Τρικάλων, της Ελασσόνας, του Τυρνάβου, της Λάρισας και του Βόλου.

Εικόνα Νο.3: Βλάχοι στην Αβδέλα

2.5 ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΟΒΛΑΧΟΙ

Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι Αρβανιτόβλαχοι, βάσει πολλών και ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους, διαφοροποιούνται μέχρι ένα βαθμό από τους υπόλοιπους Βλάχους. Τους έχουν δοθεί και υιοθετήσει και οι ίδιοι διάφορα ονόματα. Είναι δυνατό να τους συναντήσουμε και με τα ονόματα : Καραγκούννοι, Καραγκούννηδες ή Γκαραγκούννοι και Φρασαριώτες ή Φαρσαριώτες. Ωστόσο ο αυτοπροσδιοριστικός όρος που χρησιμοποιούν στην ίδια τους τη γλώσσα είναι Ρμέννοι ή Ρεμέννοι, με χαρακτηριστική πολλές φορές εκφορά του αρχικού <<ρο>>. (πιθανό ταυτίζεται με το όνομα Αρμούνοι – Αρωμούνοι).

Το όνομα Αρβανιτόβλαχοι τους δόθηκε από τους ελληνόφωνους Ηπειρώτες, λόγω των στενών τους σχέσεων με αλβανόφωνους πληθυσμούς. Ωστόσο, όλοι οι Βλάχοι που ζούσαν και ζουν στο γεωγραφικό χώρο της σημερινής Αλβανίας, δεν είναι απαραίτητα Αρβανιτόβλαχοι. Επίσης μπορεί κανείς να συναντήσει ανθρώπους αρβανιτοβλάχικης καταγωγής πολύ πέρα από τα σύνορα της Αλβανίας και της Ηπείρου, όπως στη Στερεά Ελλάδα – Ρούμελη, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία αλλά και τα Σκόπια. Πάντως στον ελλαδικό χώρο, οι άνθρωποι που ανήκουν σε αυτό τον ιδιαίτερο κλάδο των Βλάχων δε δέχονται αβασάνιστα το χαρακτηρισμό Αρβανιτόβλαχοι, ο οποίος τους συνδέει με τους Αλβανούς, καθώς μάλιστα οι ίδιοι τους δεν αισθάνονται να είναι κάτι πολύ διαφορετικοί από τους υπόλοιπους Βλάχους. Γι' αυτό το λόγο, πολλές φορές, αλλάζουν την εκφορά του ονόματος σε Αρβαντόβλαχοι.

2.6 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η Μοσχόπολη βρίσκεται σε απόσταση 20 περίπου χιλιομέτρων δυτικά της Κορυτσάς, κρυμμένη πάνω σε ένα οροπέδιο και σε ύψος 1200 περίπου μέτρων. Μέχρι και σήμερα εξακολουθούν να υπάρχουν γύρω από αυτή μικροί βλάχικοι οικισμοί, εδραίες εγκαταστάσεις, οι οποίοι αν και ακολούθησαν τις δύσκολες περιπέτειές της, συνεχίζουν να υπάρχουν. Οι οικισμοί αυτοί αποτελούσαν κατά κάποιο τρόπο τη βλάχικη ενδοχώρα της Μοσχόπολης. Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα η Μοσχόπολη και οι βλάχικοι οικισμοί της περιοχής της γνώρισαν το απόγειο της ανάπτυξης και της ακμής, αλλά και μία σειρά από αζεπέραστες καταστάσεις που οδήγησαν σε καταστροφές και μαρασμό. Γύρω στα 1760 η πόλη εκτεινόταν σε μία τεράστια έκταση και καταλάμβανε μεγάλο μέρος του οροπεδίου και ο πληθυσμός της έφτανε τις 40.000. Στα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα, ο βλάχικος πληθυσμός της περιοχής της Μοσχόπολης – Κορυτσάς θα πρέπει να αριθμούσε περίπου 3500 ψυχές συνυπολογίζοντας και τους Βλάχους που κατάγονταν από τις παλαιότερες βλάχικες οικογένειες που παρέμειναν στην περιοχή και ένα μέρος των νομαδοκτηνοτρόφων Αρβανιτόβλαχων. Μετά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο η Μοσχόπολη και η περιοχή της κατοχυρώθηκαν στο νεοσύστατο τότε κράτος της Αλβανίας. Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Μοσχόπολη και οι κάτοικοί της γνώρισαν την τελευταία καταστροφή. Οι σημερινοί κάτοικοί της, Βλάχοι και μη, φαίνεται να γνωρίζουν πως η φτωχή σήμερα Μοσχόπολη υπήρξε κάποτε ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα εκκίνησης του βλάχικου, άλλα και σημαντικού μέρους του βαλκανικού κοσμοπολιτισμού.

2.7 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΟΥ. ΟΙ ΓΡΑΜΜΟΥΣΤΙΑΝΟΙ ΒΛΑΧΟΙ

Ο όρος Γραμμοσιτιάνοι ή Γραμμουσιτιάνοι είναι προσωνυμία καταγωγής, αλλά και προσδιορισμός αυτών που βρέθηκαν να ασκούν έναν απόλυτα νομαδικό βίο. Οι Γραμμουσιτιάνοι είναι ένας κλάδος των Βλάχων που γέννησαν οι ιστορικές συγκυρίες μετά το 1769 και οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Η περιοχή γύρω από το όρος Γράμμος και κύρια ο οικισμός Γράμμουστα, που άλλοτε ήταν το κέντρο μίας αρκετά αξιόλογης ομάδας βλάχικων οικισμών, είναι η πηγή προέλευσης του μεγαλύτερου μέρους των σημερινών Γραμμουσιτιάνων.

Οι Γραμμουσιτιάνοι σήμερα, ζουν μόνιμα πια στο Άργος Ορεστικό και το 1987 ίδρυσαν πολιτιστικό σύλλογο με αξιόλογη δραστηριότητα.

2.8 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οι βλάχικοι οικισμοί και οι εγκαταστάσεις αυτής της ομάδας βρίσκονται διάσπαρτοι σε μια εκτεταμένη γεωγραφικά περιοχή και παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Η ίδρυση κάποιων από αυτούς μπορεί να αναχθεί στους βυζαντινούς ακόμη χρόνους, ενώ κάποιοι άλλοι είναι οικιστικές δημιουργίες των βλάχικων πληθυσμιακών μετακινήσεων μετά το 1769. Κάποιοι οικισμοί κατοικούνταν αποκλειστικά από τους Βλάχους, ενώ άλλοι είχαν μικτή σύνθεση. Η χάραξη των συνόρων, μετά το 1912 – 1913, είχε ως αποτέλεσμα τη διάσπασή τους και την ένταξή τους σε δύο διαφορετικά κράτη, την Ελλάδα και τα Σκόπια. Έτσι, ένα μέρος των οικισμών βρίσκεται στους νομούς Φλώρινας, Καστοριάς και Κοζάνης, στην ελληνική Δυτική Μακεδονία (Φλώρινα, Αμύνταιο, Καστοριά, Κλεισούρα, Νεστόριο, Σιάτιστα, Βλάστη, Τσοτύλι, Σέρβια) και ένα μέρος στο νοτιοδυτικό τμήμα των Σκοπίων (περιοχή λίμνης Αχρίδας, Μπιτόλια = Μοναστήρι, Κρούσοβο, Τίτο Βέλες, Γευγελή, Κότσανη, Τέτοβο, Πετς).

2.9 ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Η Βέροια είναι πόλη πολύ παλιά. Ήδη την αναφέρει ο Θουκυδίδης (Α 61 : και αφικόμενος ες Βέροϊαν). Στην αρχή της ρωμαιοκρατίας (146 π.Χ) ήταν η ιερή πόλη, που είχε την έδρα του ο αρχιερέας του κοινού των Μακεδόνων, που είχε σκοπό τη λατρεία της θεάς Ρώμης και του Αυγούστου. Φυσικό είναι η Βέροια να είδε την εγκατάσταση Ρωμαίων αρχόντων, οικονομικών παραγόντων, επισήμων Ρωμαίων, ενοικιαστών φόρων, οι οποίοι ήταν και οι πρώτοι Λατινόφωνοι της περιοχής.

Η μαζική εγκατάσταση των Βλάχων στη Βέροια, από τις προαιώνιες Πινδικές τους κοιτίδες, έγινε τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα. Είναι σίγουρο ωστόσο, ότι οι Βλάχοι υπήρχαν στη Βέροια και κατά τη Βυζαντινή περίοδο και κατά την Τουρκοκρατία. Έτσι, γνωρίζουμε ότι το 1350 μ.Χ, ο αρχιτσέλιγκας Μαρτζελάτος βοήθησε το βυζαντινό αυτοκράτορα Ιωάννη Καντακουζηνό στην ανακατάληψη της Βέροιας, την οποία κατείχε προηγουμένως, για μικρό διάστημα, ο Σέρβος Στέφανος Δουσάν¹⁰.

Επίσης, το 1627 αναφέρεται ως κάτοικος της περιοχής ο Μαρτζέλος που, σύμφωνα με το Βλάχο ερευνητή Σ. Λιάκο και τον Α. Βακαλόπουλο, καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ήταν από φάρα Αρβανιτοβλαχική, που κατέβαινε στα χειμαδιά του κάμπου της Βέροιας – Θεσσαλονίκης κατά προαιώνια παράδοση, και την άνοιξη ανέβαινε για ξεκαλοκαίριασμα στις ορεινές βοσκές.

Εξάλλου και ο Τούρκος περιηγητής Ελβιγιά Τσελεμπή αναφέρει ότι ανάμεσα στους κατοίκους της Βέροιας υπήρχαν και <<Λατίνοι>> και φυσικό είναι αυτή η πληροφορία να αφορά τους Βλάχους της Βέροιας.

Γύρω στο 1770, μετά την βανδαλικών διαστάσεων καταστροφή της Μοσχόπολης, πολλοί Μοσχοπολίτες – αστοί – εγκαταστάθηκαν και στη Βέροια, ενώ μαζική εγκατάσταση των Βλάχων στη Βέροια έγινε πενήντα χρόνια

¹⁰ Χιονίδης, Γ., 1970, *Ιστορία της Βέροιας Βυζαντινοί Χρόνοι*, Θεσσαλονίκη, τόμος 2^{ος} σελ. 53 - 57

αργότερα, όταν ο Αλή πασάς χτύπησε τα βλάχικα αρματολίκια, ανέθεσε τα ντερβένια στους Αρβανίτες, αναστάτωσε την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των Βλάχων, υπονόμειψε τα τσελιγκάτα, πρόσβαλε την τιμή τους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, τσελιγκάδες από τα ευημερούντα βλαχοχώρια της Πίνδου και κυρίως την Αβδέλα, αντί για τη Θεσσαλία, τράβηξαν κατά τη Μακεδονία, και μοίραζαν το χρόνο ανάμεσα στα χειμαδιά της Κασσάνδρας και στα βοσκοτόπια του Μπέλες και του Βερμίου, όπου έφτιαξαν τα <<καλύβια>> του Μπαντραλέξη, το σημερινό Σέλι, το οποίο ενισχύθηκε και με άλλες οικογένειες από τη Σαμαρίνα και το Περιβόλι. Τα ίδια χρόνια, Βλάχοι κατοίκησαν και το Ξερολείβαδο, και Σελιώτες και Ξερολειβαδιώτες έκαναν και την Ντόλιανη (Κουμαριά). Παράλληλα, στο Άνω Σέλι εγκαταστάθηκε το μεγάλο τσελιγκάτο του Ζέγκα, από τη Φράσιση της Νότιας Αλβανίας, πάνω από πενήντα χιλιάδες γιδοπρόβατα.

Οι Βλάχοι της Βέροιας, το 1878, πρωτοστάτησαν στη εξέγερση του Κολινδρού, με επικεφαλής τους Μπαντραλεξέους, και η οποία κατέληξε στο ολοκαύτωμα <<στους Αγίους Πάντες>>¹¹.

Τα χρόνια πέρασαν. Οι αλλαγές στις οικονομικές δομές, η μεγάλη γεωργική ανάπτυξη του κάμπου της Βέροιας, οι πρωτόγονες συνθήκες στην κτηνοτροφία, η εκβιομηχάνιση μετατόπισαν τη ζωή από το βουνό στην πόλη και στους κάμπους, και τα βλάχικα χωριά του Βερμίου, Σέλι, Ξειρολίβαδο, Κουμαριά, εξελίχθηκαν σε ωραία θέρετρα. Σήμερα, στο νομό Ημαθίας, ο κύριος όγκος των Βλάχων κατοικεί στη Βέροια και στη Νάουσα. Ειδικά στη Βέροια, μετά τη δεκαετία του '50 προσήλθαν και άλλοι Βλάχοι από την Μπριάζνα, την Αρμάτα, τη Σμίξη, τη Νέβεσκα, το Μπλάτσι, κ.α. Βλάχοι στο νομό, επίσης ζουν και σε πολλά χωριά του κάμπου της Βέροιας, κυρίως Περιβολιώτες και Αρβανιτόβλαχοι.

¹¹ Παπαβασιλείου, Α., 1969, *Ιστορικά Σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*, Βέροια, σελ. 97 – 102.

Οι Βλάχοι του νομού Ημαθίας διακρίνονται σε όλους τους τομείς του επιχειρηματικού και κοινωνικού βίου και αντιπροσωπεύονται πανελληνίως και διεθνώς από το Λαογραφικό Σύλλογο Βλάχων Βέροιας.

Εικόνα Νο.4: Το Σέλι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ¹²

Τα βλάχικα είναι αυτόνομη νεολατινική γλώσσα αλλά λόγω της απομονώσεως και της διασποράς αυτών που τα μιλούν, έχουν παραμείνει σε μια υποανάπτυκτη κατάσταση και κατά καιρούς έχουν υιοθετήσει πολλές ξένες λέξεις, διατηρώντας ωστόσο το γνήσιο λατινικό χαρακτήρα της γραμματικής τους¹³.

<<Τόρνα, τόρνα, φράτε>> : η φράση αυτή αποτελεί, για επιστημονική έρευνα, την πρώτη γραπτή μαρτυρία για τη βλάχικη γλώσσα. Τη διασώζει ο βυζαντινός χρονογράφος Θεοφύλακτος Σιμοκάτης (7^{ος} αι. μ.Χ)¹⁴. Το περιστατικό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον : βυζαντινά στρατεύματα βρίσκονταν σε εκστρατεία στη Θράκη εναντίον των Αβάρων (579 – 582). Ένα μουλάρι μισόγειρε από τη μια μεριά και δεν το αντιλήφθηκε ο ημιονηγός αλλά αυτός που ακολουθούσε και φώναξε στην πατρική γλώσσα : <<τόρνα, τόρνα, φράτε>> που σημαίνει <<αδελφέ, γέρνει το φορτίο>>. Ο στρατός το παρεξήγησε και τράπηκε σε φυγή, γιατί το ταύτισε με το ομόηχο <<tornate>>, και αυτό της βλάχικης γλώσσας που σημαίνει <<γυρίστε πίσω>>. Όσοι μιλούν τη βλάχικη γλώσσα, αναγνωρίζουν στη φράση αυτή την πιο οικεία τους προσφώνηση, <<frate>> και παράλληλα διαπιστώνουν ότι η φράση αυτή επιβιώνει, σχεδόν ατόφια, μέχρι και σήμερα στους εναπομείναντες βλάχους κυρατζήδες, που για αιώνες με τα караβάνια τους διέσχιζαν όλη τη Βαλκανική, και όχι μόνο.

Πρέπει να επισημανθεί ότι παλαιότερα, Ρουμάνοι κυρίως γλωσσολόγοι, υπηρετώντας τη Ρουμανική πολιτική και όχι την επιστήμη, υποστήριζαν ότι δήθεν οι λέξεις αυτές είναι ρουμανικές, παρόλο που δεν υπάρχουν αντίστοιχες εκφράσεις στη Ρουμανική γλώσσα και το ρήμα *turna* χρησιμοποιείται με άλλη σημασία. Η βλάχικη γλώσσα είναι μια αυτόνομη νεολατινική γλώσσα και ως

¹² Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και λαογραφική Μελέτη*, Θεσσαλονίκη, σελ. 49 - 55

¹³ Wace, A. – Thompson, M., 1989, *Οι νομάδες των Βαλκανίων Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, εκδ. οίκος Αφων Κυριακίδη σελ. 225

¹⁴ Παπαβασιλείου, Α., 1969, *Ιστορικά Σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*, Βέροια σελ. 38 – 40.

τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζεται και να μελετάται, και όχι ως διάλεκτος της Ρουμανικής, όπως πολιτικές σκοπιμότητες – το 19^ο αιώνα – αντισεπισταμονικά θέλησαν να προβάλουν και να επιβάλουν.

Η περιώνυμη πια αυτή μαρτυρία του Θεοφύλακτου, που επιβεβαιώνεται και από άλλους βυζαντινούς συγγραφείς πιστοποιεί ότι η βλάχικη γλώσσα τον 6^ο αιώνα είναι πια διαμορφωμένη.

Βέβαια για τη γένεση και τη δημιουργία της βλάχικης γλώσσας, η επιστημονική έρευνα, σήμερα, έχει δώσει απάντηση. Από τη λαϊκή λατινική της βαλκανικής προήλθαν μετά την <<πρωτορωμανική περίοδο>> που πέρασαν οι νεολατινικές γλώσσες, και για συγκεκριμένους λόγους, τέσσερις νεολατινικές γλώσσες (η βλάχικη και η Μογλενιτική στον άξονα της Εγνατίας και η Ιστρορουμανική και Δακορουμανική στον άξονα του Δούναβη), καθώς η λατινική είχε εκτοπίσει σχεδόν εντελώς την Ιλλυρική και Θρακική γλώσσα και σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική, στις βορειότερες τουλάχιστον περιοχές. Αυτό συνέβη σε πρώτο χρονικό επίπεδο με την υποταγή της Μακεδονίας και τη μετατροπή της σε ρωμαϊκή επαρχία το 168 π.Χ και της νότιας Ελλάδας το 146 π.Χ.

Σε δεύτερο χρονικό επίπεδο, πολύ αργότερα, μετά από τριακόσια περίπου χρόνια, επί Τραϊανού, με την κατάληψη της βόρειας Βαλκανικής και της Δακίας, ολοκληρώθηκε η λατινογλωσσία των Βαλκανίων, καθώς οι γλώσσες που μιλούσαν τα διάφορα θρακικά φύλα και οι Δάκες υποχώρησαν μπροστά στη λατινική.

Καθοριστικό ρόλο στον εκλατινισμό των Βαλκανίων έπαιξε και το διάταγμα του Καρακάλα, το 212 μ. Χ., με το οποίο όλοι οι κάτοικοι των ρωμαϊκών επαρχιών απέκτησαν το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη. Έτσι, λόγοι στρατιωτικοί, οικονομικοί, πολιτικοί και κοινωνικοί συνέβαλαν στη λατινοφωνία των Βαλκανίων. Να σημειωθεί ότι η λατινική γλώσσα ήταν επίσημη γλώσσα του ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους, της Ρωμανίας όπως λεγόταν ως τα χρόνια του Ηρακλείου (αρχές 7^{ου} αιώνα), και ότι πολλοί αυτοκράτορες ως τότε ήταν λατινόφωνοι δηλ. Βλαχόφωνοι, από την περιοχή της Ιλλυρίας κυρίως. Το επίθετο

βυζαντινός είναι ένα υπερογενές γλωσσικό εύρημα, παντελώς άγνωστο σ' αυτούς ακριβώς που ονομάζουμε βυζαντινούς, οι οποίοι ονόμαζαν ανέκαθεν τους εαυτούς τους <<Ρωμαίους>>. Ο όρος καθιερώθηκε από το γερμανό φιλόλογο Ιερώνυμο Wolf. Από τη δυτική λατινική, με τον ίδιο τρόπο, προήλθαν οι σύγχρονες νεολατινικές γλώσσες (ιταλική, γαλλική, ισπανική, πορτογαλική). Έτσι εξηγούνται οι ομοιότητες της βλάχικης και με αυτές τις ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως και με τις αντίστοιχες νεολατινικές της βαλκανικής.

3.1 ΓΡΑΠΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ¹⁵

Η βλάχικη γλώσσα έχει δύο χιλιάδες χρόνια περίπου από τη γένεσή της και χίλια πεντακόσια από την πρώτη γραπτή μαρτυρία της. Εύλογο είναι το ερώτημα : ποιά είναι τα μνημεία της, γραπτά και προφορικά;

Αν κάποιος σκύψει με σεβασμό στο λαϊκό πολιτισμό των Βλάχων, θα ανακαλύψει στα τραγούδια, τις παραδόσεις, τα παραμύθια, τις παροιμίες πλούτο πρωτόγνωρο. Τα τελευταία χρόνια, με ατομική ή συλλογική πρωτοβουλία, βλέπουν το φως, και στη χώρα μας, ανάλογες εκδόσεις που αναδεικνύουν ένα πλούσιο πρωτογενές υλικό, γλωσσικό, ιστορικό, κοινωνικό, που συνιστά μια έξοχη <<προφορική>> λογοτεχνία.

Τα πρώτα γραπτά δείγματα της βλάχικης γλώσσας έχουν την αφετηρία τους στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, και είναι κυρίως επιγραφές, όπως :

- η επιγραφή του Νεκταρίου Τέρπου σε ξύλινη εικόνα βρεφοκρατούσας Παναγιάς (Αλβανία 1731).
- Το τετράστιχο του αγγείου Simota (αρχές 19^{ου} αιώνα)
- Επιγραφή σε μοναστήρι του χωριού <<Κλεινοβός>> Τρικάλων, που είναι χαραγμένη από το ζωγράφο Μιχαήλ Αναγνώστου Δημητρίου, από τη Σαμαρίνα (1789).

Οι επιγραφές είναι όλες γραμμένες με ελληνικό αλφάβητο. Πιο αξιόλογα δείγματα της βλάχικης γλώσσας έχουμε μετά το 1770, κυρίως από λεξικογράφους και λογίους. Κείμενα βλάχικα (ποίηση – πεζογραφία, συλλογές τραγουδιών) εμφανίζονται και στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}. Αυτά ανήκουν σε βλαχόφωνους λόγιους των ρουμανικών σχολείων, με τα οποία η Ρουμανία επεδίωξε – ανεπιτυχώς βέβαια – να δημιουργήσει ρουμανική εθνική συνείδηση στους Βλάχους.

Την τελευταία δεκαετία παρουσιάζεται μια έντονη εκδοτική κίνηση όχι τόσο στην Ελλάδα αλλά στις Βαλκανικές χώρες, όπου ζουν χιλιάδες Βλάχοι, όπως και

¹⁵ Έξαρχος, Γ., 1994, *Αυτοί είναι οι Βλάχοι*, Αθήνα, εκδ. Γαβριηλίδης σελ. 48 - 50

στους Βλάχους της διασποράς (Δυτική Ευρώπη, Αμερική, Αυστραλία). Αυτή συνιστάται όχι μόνο στην αναπαραγωγή ιστορικών ντοκουμέντων και την καταγραφή της γλώσσας (γραμματικές, λεξικά), αλλά και σε πρωτότυπη δημιουργία (ποίηση, πεζογραφία).

Από τη σύντομη αυτή αναδρομή στις γραπτές μαρτυρίες της βλάχικης γλώσσας, διαφαίνεται με σαφήνεια ότι :

- Η βλάχικη γλώσσα, όπως και κάθε άλλη γλώσσα, μπορεί να γραφεί με οποιοδήποτε αλφάβητο, περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικά. Είναι ιδεολόγημα ο μύθος ότι δήθεν η βλάχικη γλώσσα δε γράφεται, ειδικά σήμερα που γράφεται ακόμη και η μουσική.
- Ακόμη και αν δεν υπήρχε καμιά γραπτή μαρτυρία για τη βλάχικη γλώσσα, από υποχρέωση απέναντι στην ιστορία και τον πολιτισμό επιβάλλεται να καταγραφεί αυτός ο προφορικός πλούτος που επιβιώνει σήμερα.
- Η διαφωνία των πρώτων Βλάχων λογίων η σχετική με το αλφάβητο που πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τον εγγραμματισμό της βλάχικης γλώσσας, είναι ευεξήγητη. Όσοι λόγιοι Βλάχοι δρουν στη νότια Βαλκανική που τελεί υπό την επίδραση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, που για γλώσσα του έχει την ελληνική, τη γλώσσα της Ορθοδοξίας, προτιμούν το ελληνικό αλφάβητο. Αντίθετα οι Βλάχοι της διασποράς, που δρουν στις μεγαλουπόλεις της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης – Βιέννη, Πέστη, Βούδα – όπου κυρίαρχος είναι ο Καθολικισμός, προτιμούν το λατινικό αλφάβητο. Βέβαια δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς και τις προθέσεις που είχαν ή τους σκοπούς που επεδίωκαν κάθε φορά οι χρήστες του ενός ή του άλλου αλφάβητου.

Η επιλογή βέβαια του αλφάβητου και σήμερα, δεν είναι απλή, γιατί υπάρχουν πολλές παράμετροι (ιστορικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές, πολιτικές) που πρέπει να παρθούν υπόψη. Η απροκάλυπτη όμως και χωρίς σκοπιμότητες επιστήμη δεν μπορεί να αρνηθεί ότι μια νεολατινική γλώσσα, όπως η βλάχικη, μπορεί να εγγραμματιστεί πιο αποτελεσματικά με το λατινικό αλφάβητο. Και

αυτοί που δε βλέπουν ευνοϊκά την καταγραφή της βλάχικης γλώσσας, όταν υπάρχει ανάγκη να γράψουν βλάχικες λέξεις στις εργασίες τους, χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο.

Πάντως, σε καμιά περίπτωση η διαφωνία για το αλφάβητο δεν μπορεί να αποτελεί <<άλλοθι>> σε αυτούς που – για ίδιο συμφέρον – πασχίζουν να εξαφανιστεί η βλάχικη γλώσσα, στερώντας την Ελλάδα από τον πλούτο της.

3.2 ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ¹⁶

Όπως όλες οι γλώσσες, η βλάχικη διαιρείται σε πολλές διαλέκτους, αλλά δεν είναι εύκολο να σύρει κανείς οποιαδήποτε διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε δύο διαλέκτους και να πει ότι αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό συμβαίνει σε μία περιοχή και πουθενά αλλού. Η ομιλία μιας περιοχής ενυπάρχει ελαφρά και σε άλλη περιοχή και η προφορά ποικίλλει από άτομο σε άτομο. Μιλώντας γενικά όμως, μπορούμε να κάνουμε χονδρικούς διαχωρισμούς. Ανατολικά, γύρω από τις Σέρρες, φαίνεται να μην υπάρχει συγκεκριμένη διάλεκτος και αυτό δεν αποτελεί έκπληξη γιατί οι Βλάχοι έχουν πάει εκεί από διάφορα χωριά. Μόνο στη Ροδόπη φαίνεται ότι οι Γραμμουσιάνοι πραγματικά έχουν διατηρήσει τη διάλεκτό τους. Στα Μεγλενά υπάρχει μια ιδιότυπη διάλεκτος, που βρίσκεται πολύ κάτω από τη βουλγαρική επίδραση, και η οποία ενώνεται από τη μια μεριά με τα καθαυτό ρουμάνικα και από την άλλη με τα βλάχικα.

Δυτικά, μπορούμε να χωρίσουμε τους Βλάχους σε δύο ομάδες. Η βόρεια ομάδα αρχίζει από το Μοναστήρι και περνά μέσω της Οχρίδας στη Μοσχόπολη και τα αλβανικά σύνορα. Γι' αυτούς έχουμε κάποια, αλλά όχι βαθιά, γνώση. Η κεντρική ομάδα αντιπροσωπεύεται από τη Νέβεσκα (=Νυμφαίο) και την Κλεισούρα.

Η νότια ομάδα υποδιαιρείται σε διάφορες άλλες :

1. στα χωριά της Βέροιας.
2. στους Βλάχους του Ολύμπου.
3. στα χωριά της Πίνδου που πιάνουν από τη Σαμαρίνα μέχρι την Τούρια – Κρανιά.
4. στο Μέτσοβο και το Ζαγόρι.
5. στους Βλάχους του Ασπροποτάμου, όλους όσοι βρίσκονται νότια του Μετσόβου και συμπεριλαμβάνουν το Μαλακάσι, την Κρανιά, το Συρράκο, τους Καλαρρύτες, το Γαρδίκι και το Χαλίκι.

¹⁶Wace, A. – Thompson, M. 1989, *Οι νομάδες των Βαλκανίων. Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. οίκος Αφων Κυριακίδη. Σελ. 250 - 251

3.3 ΒΛΑΧΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ¹⁷

Παρακάτω δίνεται η προφορά των γραμμάτων και συμβόλων που χρησιμοποιούνται για τη σωστή απόδοση της βλάχικης γλώσσας. Ορισμένοι φθόγγοι δεν υπάρχουν στη ελληνική γλώσσα.

ΒΛΑΧΙΚΑ – ΕΛΛΗΝΙΚΑ

a.	=	α
a.	=	μεταξύ α και ε
b.	=	μπ
c	=	κ (όταν είναι τελικό ή ακολουθείται από ο, ι, α, α, υ, η
c	=	τς (παχύ) όταν ακολουθείται από ι, ε
d	=	ντ
e	=	ε
f	=	φ
g	=	γκ (όταν είναι τελικό ή ακολουθείται από ο, ι, α, α, υ, η
g	=	τζ (παχύ) όταν ακολουθείται από ι, ε
h	=	χ (εκτός αν ακολουθεί g,c, οπότε είναι άφωνο)
i.	=	ι
i.	=	μεταξύ ι και ε
i.	=	δίνει διάρκεια στον προηγούμενο φθόγγο
l	=	λ
l'	=	λ (όπως στη λέξη παλιό)
m	=	μ
n	=	ν
n	=	ν (όπως μπάνιο)
o	=	ο
p	=	π
r	=	ρ

¹⁷ Λαζάρου, Α., 1986, *Η Αρωμαϊκή και οι μετα της ελληνικής σχέσεις αυτής. Βλάχοι*, Αθήνα σελ. 217 - 219

s	= σ παχύ
t	= τ
t	= τς λεπτό
u	= ου
v	= β
x	= ξ
z	= ζ
dz	= τζ
th	= θ

3.4 ΛΕΞΕΙΣ - ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ¹⁸

▪ Που χρησιμοποιούνται σήμερα

ταλαιπωρούμαι : talepure (ταλεπούρ) = κυνηγημένος σαν το λαγό (στα βλάχικα)

με περιγελούν : redicolo (ρεντίκολο)

μασκαράς : mascara (μούσκερε) = αυτός που φοράει προσωπίο

μπαγάσας : bagata (μπεγκάτα) = αυτός που πληρώνεται

τι ουρλιάζεις έτσι ; : ts aurli achi (τσ' αούρλι αζί)

στρίγκλα : strigla (στρίγκλα) = μύγα με μεγάλη μύτη που τσιμπάει τις αγελάδες

χαρτί : carti (κάρτι)

πέννα : pina (πιάνου)

ξαποσταίνω : posto (πόστο) = η θέση

ξεκουράζομαι : curare (κουράρε) = θεραπεία

φασιώνω : an fashu (ιν φασσ) = τυλίγω. Από αυτή προέρχεται και η λέξη φασισμός

τραγουδι : canticlu (κίντικλου) από το λατινικό ρήμα canto, από το οποίο προέρχεται η καντάδα.

▪ Ευχές του γάμου

S' va baniadza ncrunats (σβ μπουνάτζε γκρουνάτς) = να σας ζήσουν οι νιόπαντροι.

S' va baniadza s' ausheasca (σβ μπουνάτζε σαουσάσκ) = να ζήσουν, να γεράσουν.

Sa banitza sh prucupsisca sh ca Elimblu sa algiasca dzasti ficiori saa adara sh doau fiati (σι μπονιάτζε σι προυκοπιάσκε, σι κα ελιμπλου σα αλγκιάσκε, τζάτσι

¹⁸ Προφορική μαρτυρία από συνέντευξη του κ. Μπέλλα Στέργιου, γενν. την 20/012/1934 στην Κουμαριά Ημαθίας, που δόθηκε στη γράφουσα την 20/08/2004.

φιτσιόρι σαντάρ σι ντάου φιάτε) = να ζήσουν, να προκόψουν, σαν τον Όλυμπο
ν' ασπρίσουν, δέκα παιδιά να κάνουν και δυο κορίτσια¹⁹.

▪ **Συνηθισμένες εκφράσεις στη βλάχικη γλώσσα**

Buna dzua (μπούνο τζούα) = καλημέρα

Noaptia buna (νάπτι μπούνο) = καληνύχτα

Sanatate (σινιτάτι) = εις υγείαν

Tsi adari (τσαντάρ) = τι κάνεις;

¹⁹ Την ευχή αυτή την έλεγαν όλοι οι συγγενείς και οι καλεσμένοι, μετά το στεφάνωμα του ζευγαριού. Πιάνονταν ανάμεσα στο ζευγάρι και την έλεγαν χοροπηδώντας.

3.5 Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η βλάχικη γλώσσα, που κάποτε τη μιλούσαν πλατιές μάζες στα Βαλκάνια, σήμερα, μέρα με τη μέρα, χάνεται. Η γλώσσα συρρικνώθηκε όχι από λόγους φυσικούς, αλλά ιστορικούς και κοινωνικούς, όπως η πίεση που ασκήθηκε, το Μεσαίωνα, στη βλάχικη γλώσσα από σλαβόφωνους πληθυσμούς, όταν αυτοί κατέβηκαν στα Βαλκάνια και όπως η εθνικιστική πολιτική της Ρουμανίας που δίχασε τους Βλάχους, το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, τους καλλιέργησε το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και ενοχής, και πολλοί εγκατέλειψαν τη γλώσσα τους. Ένας άλλος, ο σημαντικότερος ίσως λόγος, ήταν η απαξιωτική αντιμετώπιση της γλώσσας, από κύκλους του Πατριαρχείου, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, που δημιούργησε μια αρνητική στάση απέναντι στη γλώσσα. Γνωστό είναι ότι κάτω από τις διδαχές του Κοσμά του Αιτωλού, που απειλούσε με <<κόλαση>> αυτούς που μιλούσαν τη βλάχικη γλώσσα, πολλοί την εγκατέλειψαν. Αυτή η αρνητική στάση απέναντι στη γλώσσα, με διάφορα ιδεολογήματα, όπως π.χ. η γλώσσα δεν μπορεί να γραφεί ή τι χρειάζεται μια κατώτερη γλώσσα, αναπαραγόταν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο ως την τελευταία, τουλάχιστον, εικοσαετία.

Παρόλα αυτά, η βλάχικη γλώσσα, και μέσα στις αντίξοες σύγχρονες ιστοπεδωτικές συνθήκες της έντονης αστικοποίησης, της διάλυσης των παλιών κλειστών κοινωνικών δομών, της επικοινωνίας, αποτελεί μια πραγματικότητα και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται. <<Το Έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικό ό,τι είναι αληθινό>> λέει ο εθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός. Και οι Βλάχοι, που μέσα στην ιστορία βοήθησαν με ποικίλους τρόπους και σε όλους τους τομείς του Νεοελληνικού κράτους, όλοι γνώριζαν και μιλούσαν τη μητρική τους γλώσσα, τη βλάχικη, παράλληλα με την ελληνική.

Η προστασία της βλάχικης γλώσσας από την εξαφάνισή της δεν αποτελεί μόνο φόρο τιμής και ευγνωμοσύνης της πατρίδας μας προς τους βλαχόφωνους, αλλά εντάσσεται και στο γενικότερο πνεύμα της εποχής που σέβεται τη

διαφορετικότητα και την ποικιλία, ευνοεί την πολιτιστική πολυφωνία, ανακαλύπτει πολιτιστικούς θησαυρούς στις τοπικές διαλέκτους και στις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, αντιστέκεται στη σημερινή ισοπεδωτική πραγματικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΤΟ ΒΛΑΧΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ²⁰

Τα βλάχικα δημοτικά τραγούδια έγιναν αντικείμενο έρευνας από την ελληνική φιλολογική επιστήμη. Η γλωσσική τους ιδιομορφία και κάποιες προκαταλήψεις, σε συνδυασμό με πολιτικές σκοπιμότητες, στάθηκαν σοβαρό εμπόδιο για τη μελέτη τους. Σήμερα η ελληνική επιστήμη, έστω και καθυστερημένα, ενδιαφέρθηκε για τη βλαχόφωνη δημώδη μουσική και ποίηση.

Τα χαρακτηριστικά των βλάχικων δημοτικών τραγουδιών μπορούν να συνοψιστούν ως εξής :

Ο βασικός στίχος για τα παλιότερα κείμενα είναι ο τροχαϊκός εξασύλλαβος. Παράλληλα εμφανίζεται και το ιαμβικό μέτρο καθώς και ο γνωστός δεκαπεντασύλλαβος. Η ρίμα είναι ανύπαρκτη για τα παλιά κείμενα ενώ στα νεότερα, όταν εμφανίζεται, είναι ύποπτη ξένης (ρουμανικής) επίδρασης ή απόδειξη έντεχνης (προσωπικής) δημιουργίας. Ο μουσικός τους ρυθμός δεν έχει καμιά συγγένεια με το μουσικό λαϊκό ρυθμό των Ρουμάνων.

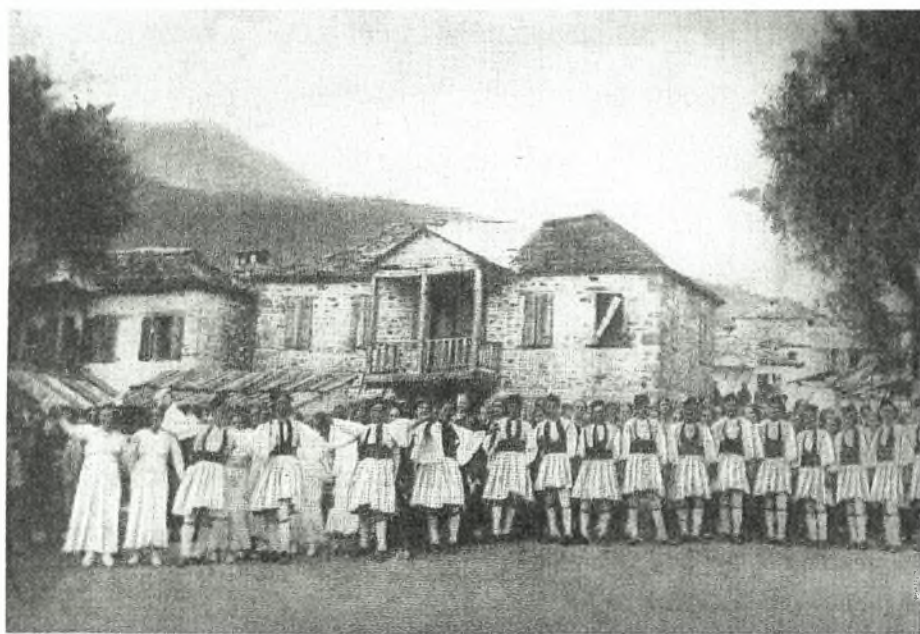
Από τα προβλήματα που εμφανίζει η έρευνα της βλαχόφωνης ποίησης και μουσικής, το πρωταρχικό είναι οι σχέσεις της με την ομόλογη ελληνόφωνη. Από μερικούς αμφισβητήθηκε η ύπαρξη αυτόνομης βλαχόφωνης μουσικής και ιδίως ποίησης, κάτι που αποτελεί υπερβολή και μάλιστα αναπόδεικτη και λανθασμένη, αφού μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έχουμε βλάχικα δημοτικά τραγούδια που δημιουργούνται στα Βλαχοχώρια από ντόπιους δημιουργούς και έχουν ως αφορμή διάφορα τοπικά γεγονότα ή σκάνδαλα.

Παράλληλα παρατηρείται μια στενή σχέση ανάμεσα στα βλαχόφωνα και ελληνόφωνα δημοτικά τραγούδια και ιδίως όσον αφορά τη λειτουργικότητά τους. Η μετάφραση ελληνικών τραγουδιών στα βλάχικα είναι συνηθισμένο γεγονός. Το αντίθετο είναι αρκετά δύσκολο και μέχρι σήμερα δεν έχουμε τέτοιες διαπιστώσεις παρά μόνο υποθέσεις.

²⁰ Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και Λαογραφική Μελέτη*, Θεσσαλονίκη σελ. 130 - 132

Σχετικά με τα βλάχικα δημοτικά τραγούδια πρέπει να σημειωθεί ότι τα παλαιότερα, κατά κανόνα, έχουν βραχύτερους στίχους και δεν ομοιοκαταληκτούν. Τραγούδι που έχει ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία είναι νεότερο και ίσως όχι παλαιότερο των τριάντα ετών.

Τα βλάχικα τραγούδια αντανakλούν τη μοναχική ζωή των κυρατζήδων και των κτηνοτρόφων, τη ζωή μέσα στη φύση, τον πόνο της ξενιτειάς, το συναισθηματικό κόσμο και τον ιδιαίτερο ψυχισμό των Βλάχων. Τραγούδια για την αγάπη, τον έρωτα και τραγούδια όπου διαφαίνεται το πανάρχαιο εθιμοτυπικό του γάμου. Τα βλάχικα τραγούδια αναφέρονται επίσης σε ιστορικά γεγονότα, όπως καταστροφές χωριών, θάνατοι κλεφτών και παλικάριών. Χαρακτηριστικά στους Βλάχους είναι και τα μοιρολόγια και στον αντίποδα τους τα νανουρίσματα, με τα οποία οι μανάδες, μέχρι τη δεκαετία του '60, μεγάλωναν τα βλαχόπουλα. Δε λείπουν και τα σατιρικά τραγούδια που αναφέρονταν με σκωπτικό στίχο σε διάφορες πτυχές της ζωής²¹.

Εικόνα Νο.5: Χορός Βλάχων στη Σαμαρίνα

²¹ Έξαρχος, Γ., 1996, *Βλάχοι, Μνημεία ζωής και λόγου ενός πολιτισμού που χάνεται*, Αθήνα, εκδ. Επικαιρότητα σελ. 135 - 137

4.1 ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΒΛΑΧΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ²²

Το βλάχικο τραγούδι το χαρακτηρίζει η μεγάλη ποικιλία από περιοχή σε περιοχή, καθώς οι Βλάχοι διασκορπίστηκαν λόγω συνθηκών και λόγω ασχολίας. Κυριαρχούν δύο τύποι εκτέλεσης. Ο πιο διαδεδομένος συναντάται στους Βλάχους της Πίνδου, της Γράμμοστας, στα Μπιτόλια, στο Βέρμιο. Ο άλλος στους Αρβανιτόβλαχους, στους Φαρσαρώτες.

Τα τραγούδια του πρώτου τύπου εκτελούνται ομοφωνικά, πιο σπάνια ετεροφωνικά ή πολυφωνικά. Η πλειοψηφία των εκτελεστών τραγουδά τη βασική μελωδία και αυτοί που έχουν καλές φωνές μετακινούνται πάνω κάτω από τη βασική μελωδία. Στους Φαρσαρώτες η μελωδία του τραγουδιού διατηρείται από δύο κυρίως τραγουδιστές, ενώ οι υπόλοιποι, ο χορός, απλά συνοδεύει. Το τραγούδι αρχίζει <<σόλο>> από τον κύριο τραγουδιστή. Στη μέση ή στο τέλος του πρώτου στίχου μπαίνει και ο άλλος τραγουδιστής με άλλη μελωδία. Ταυτόχρονα μπαίνει και το υπόλοιπο τμήμα της παρέας που συνοδεύει τους δύο τραγουδιστές κρατώντας το ίσο με τη φωνή “έεε....”. Οι δύο κύριοι τραγουδιστές ήταν πάντα γνωστοί για τη φωνή τους στα Φαρσαρώτικα χωριά.

Χαρακτηριστικό των βλάχικων τραγουδιών είναι και οι αντιφωνίες, κυρίως, ανδρών γυναικών. Αυτές ίσως, γεννήθηκαν από την ανάγκη να ξεκουράζονται ή να συναγωνίζονται οι δύο ομάδες αυτών που τραγουδούν.

Αν και το ομαδικό – πολυφωνικό τραγούδι στους Βλάχους είναι παραδοσιακό και περίπου γενικευμένο, υπάρχουν όμως περιπτώσεις, κυρίως στα τραγούδια του πρώτου τύπου, που εκτελούνται προσωπικά. Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται ειδικά τα κυρατζήδικα, τα κτηνοτροφικά και πολλά ερωτικά.

Οι ρυθμοί των τραγουδιών, με μικρές αποκλίσεις που οφείλονται στο διαφορετικό προσανατολισμό της οικονομίας και τις διαφορετικές επιδράσεις που δέχτηκαν τα βλαχοχώρια στην ιστορική τους πορεία, είναι οι κλασικοί

²² Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Ημερολόγιο 2000

βλάχικοι σκοποί : συγκαθιστά, στρωτά, μπεράτια, τσάμικα, κυρατζίδικα και κτηνοτροφικά. Άλλα είναι καθιστικά και άλλα χορευτικά.

Εικόνα Νο.6: Χορός των Βλάχων της Βέροιας στην Κουμαριά (1906)

Εικόνα Νο.7: Χορός των Βλάχων της Βέροιας στη Θεσσαλονίκη (1993)

4.2 ΒΛΑΧΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Η οργανική μουσική επένδυση στα βλάχικα τραγούδια είναι μεταγενέστερη και ακολούθησε τις μελωδίες των τραγουδιών που ήδη υπήρχαν. Η αυτοσχέδια φλογέρα συνόδευε τους ποιμενικούς σκοπούς, ενώ από τα όργανα της σημερινής κομπανίας πρώτο το βιολί συνόδευε τα τραγούδια, γιατί μπορούσε να ακολουθεί τις διακυμάνσεις στις βλάχικες μελωδίες. Το ντέφι και το λαούτο έδιναν το ρυθμό, κρατούσαν το χρόνο (τέμπο). Το κλαρίνο μπήκε αργότερα και έγινε το κύριο όργανο της κομπανίας. Τα χάλκινα όργανα, κορνέτα, τρομπόνια, νταούλι, μπήκαν και αυτά αργότερα και είναι δυτική επίδραση, καθώς έχουν σχέση με τις στρατιωτικές μπάντες και απαντούν κυρίως σε αστικοβιοτεχνικά κέντρα των Βλάχων. Στη Βέροια, τις τελευταίες δεκαετίες, κυριαρχούν τα χάλκινα όργανα που εκτόπισαν τα βιολιά, μια και το τραγούδι υποχώρησε.

Κομπανίες με κλαρίνα και βιολιά που αποδίδουν αυθεντικά τα βλάχικα τραγούδια υπάρχουν πολλές ακόμη και σήμερα, κυρίως στα Γρεβενά, που ασχολούνται με μεράκι και πάθος με την παραδοσιακή μουσική και αποδίδουν με εκπληκτική ακρίβεια τα βλάχικα τραγούδια. Επίσης, σήμερα, πολλά νέα παιδιά μαθαίνουν παραδοσιακά όργανα και επανδρώνουν τις κομπανίες των συλλόγων, όπως της Βέροιας, των Σερρών, του Βελεστίου.

Εικόνα Νο.8: Γλέντι βλάχικου γάμου στο χωριό Βρυσχώρι του Ζαγορίου

4.3 ΤΟ ΒΛΑΧΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΗΜΕΡΑ

Οι σύλλογοι Βλάχων, πανελληνίως, δραστηριοποιούνται στη συλλογή και καταγραφή βλάχικων τραγουδιών, που προέρχονται από την πλούσια προφορική παράδοση των Βλάχων και είναι αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας και πολύχρονου μόχθου.

Τα τραγούδια αυτών των συλλόγων, όλα στη βλάχική γλώσσα, συνιστούν μια μικρή προσπάθεια καταγραφής της βλάχικης γλώσσας και παράλληλα ένα μικρό δείγμα από τον πολιτισμικό πλούτο των Βλάχων που επιβιώνει και περιμένει τους χορογράφους, μουσικολόγους, γλωσσολόγους για την επιστημονική του προσέγγιση.

Παραθέτονται δύο βλάχικα τραγούδια που αναφέρονται στην αγάπη και τον έρωτα :

1.²³

- nu l te aride, lea freate nica	- αχ κορίτσι μου, μη γελιέσαι
nu ni yinu la noi (δισ)	μην έρχεσαι σε 'μας! (δισ)
La noi iasti vali mari	εμείς έχουμε βαθύ ποτάμι
S – nu nai pot – tas – tret (δισ)	και πώς θα το διαβείς; (δισ)
- pescu mari, lai, vai mi facu	- αχ καλέ μου, θα γίνω ψάρι
s – valea va u – trecu	το ρέμα θα διαβώ
si – io la voi vai yinu.	Κοντά σας για να 'ρθω.
- nu – ni te aride, lea, feate nica	- αχ κορίτσι μου, μη γελιέσαι
nu – ni yinu la noi (δισ)	μην έρχεσαι σε 'μας
la noi iaste munte analtu	σε 'μας είναι αφηλό βουνό
s – nu vai pot tas – tret (δισ)	και πώς θα το διαβείς;
- pitrunicl' l, lai, vai mi facu	- αχ θα γίνω χελιδόνι

²³ Παπαζήση – Παπαθεοδώρου, Ζ., 1985, *Τα τραγούδια των Βλάχων Δημοτική και Επώνυμη Ποίηση*, εκδ. Gutenberg σελ. 33

s – muntili va – l – trecu
 se – io la voi vai yinu
 - nu ni te aride lea, feate nica
 nu – ni yinu la noi (δισ)
 la noi iasti soacra araua
 si nu vai pot tas treti
 - soacra araua
 nveasta buna
 duali vai tritem
 si – io la voi vai yinu.

βουνά για να διαβώ
 κοντά σας για να 'ρθω.
 - αχ κορίτσι μου, μη γελιέσαι
 μην έρχεσαι σε 'μας (δισ)
 γιατί είναι σκύλα η πεθερά σου
 μαζί της δεν μπορείς
 κι αν είναι σκύλα
 καλή είναι η νύφη
 θα ζήσουμε μαζί
 Κι εγώ θε να 'ρθω εκεί.

2.²⁴

Tsintsi an' n' i alagai
 Pri ning amare
 Sha altsa tsintsi mi primnai
 Tru gradina vruta n i aflai
 iu durn a sum trandafir

 Disfeatse okl i atsel lail i

 di mi mutreashte
 Disfeatse gura di asime
 Sha mi zburashte
 'i'u eshti dzhone tuta iara
 kand n' i easte rakoare
 ma yin primaveara
 kand mi h ivreashte

πέντε χρόνια γύρισα
 κοντά στη θάλασσα
 κι άλλα πέντε περιπλανήθηκα.
 βρήκα την αγάπη μου σ'ένα κήπο
 όπου κοιμόταν κάτω από μια
 τριανταφυλλιά.
 ανοίγει τα μάτια της, εκείνα τα
 μαύρα μάτια,
 και με κοιτάει.
 ανοίγει το ασημένιο στόμα της
 και μου λέει :
 που 'σαι παληκάρι μου όλο το
 όλο το χειμώνα,
 όταν κρυώνω, και έρχεσαι
 την άνοιξη, όταν καίγομαι ;

²⁴ WACE. A., - THOMPSON, M., 1989, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Αφων Κυριακίδη σελ.280

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Ο ΒΛΑΧΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

5.1 ΤΟ ΠΡΟΞΕΝΙΟ²⁵

Ο αρραβώνας είχε ιδιαίτερη σημασία στην κοινωνική ζωή των Βλάχων. Μέσα στις κλειστές κοινωνικές δομές, όπου η προσωπική ζωή της γυναίκας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, το προξενιό ήταν κάτι παραπάνω από αναγκαιότητα.

Τα συνοικέσια των Βλάχων γίνονταν κυρίως με προξενιό. Σπάνια παντρεύονταν οι Βλάχοι από ανάγκη. Τον κύριο λόγο είχε ο πατέρας ή ο στενός συγγενής της κοπέλας, στον οποίο έκαναν προτάσεις ή μεσολαβούσαν οι διάφορες προξενήτρες ή προξενητάδες. Πήγαιναν, συνήθως, μετά τη δύση του ήλιου, πάντα με κάποιες προφάσεις, κάθονταν κοντά στο τζάκι, που έκαιγε συχνά και το καλοκαίρι στο βουνό και ανακάτευαν τα κάρβουνα. Ήταν ο πιο συνηθισμένος τρόπος να δείξει μια προξενήτρα το σκοπό της επίσκεψής της και να ανοίξει σχετική συζήτηση.

Καθώς οι κοινωνικές κάστες – εμποροβιοτέχνες και κτηνοτρόφοι – ήταν κλειστές, ήταν πολύ δύσκολο να γίνει αρραβώνας ανάμεσα σε διαφορετικές κάστες. Παράλληλα η ομορφιά, η εργατικότητα, η νοικοκυροσύνη και η τιμιότητα ήταν τα κύρια κριτήρια της επιλογής.

Ο πατέρας της κοπέλας, που ήταν από τζάκι, διάλεγε ως γαμπρό εκείνον που είχε τη μεγαλύτερη οικονομική δύναμη, δηλαδή εκείνον που πρόσφερε τα περισσότερα δώρα στην υποψήφια νύφη. Σε κάποιες περιοχές της Θεσσαλίας επικρατούσε το έθιμο να δίνουν οι νέοι στους γονείς της κοπέλας ως προίκα χρηματικό ποσό ανάλογο προς την ομορφιά της και την καταγωγή της. Γεγονός πάντως, ήταν ότι η συγκατάθεση της νύφης δεν ήταν υποχρεωτική.

²⁵ Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και Λαογραφική Μελέτη*, Θεσσαλονίκη σελ. 178 - 179

Μετά το τέλος του προξενιού, την πρόταση στους γονείς της κοπέλας την έκαναν οι γονείς του παλικάριου. Στην περίπτωση που εξασφαλιζόταν η συμφωνία και αποφασιζόταν και από τις δύο μεριές το συμπεθεριό, οι δύο οικογένειες έδιναν το <<λόγο>>. Οι γονείς του παλικάριου χάριζαν στη νύφη χρυσαφικό ή ασημικό, ως ένδειξη ότι θα κρατήσουν το λόγο τους. Αυτό το δώρο λεγόταν μικρό σημάδι, ενώ το μεγάλο σημάδι ήταν τα δαχτυλίδια και τα κοσμήματα, που αποτελούσαν το τελικό επισφράγισμα και χαρίζονταν στον αρραβώνα.

5.2 Ο ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ²⁶

Ο αρραβώνας και η ανταλλαγή των δαχτυλιδιών γίνεται συνήθως σε κάποιο πανηγύρι ή κάποια Κυριακή και πάντοτε βράδυ, όταν οι δουλειές της ημέρας έχουν τελειώσει.

Την καθορισμένη βραδιά μια συντροφιά από φίλους και συγγενείς συναντιέται στο σπίτι του γαμπρού, όπου φτάνει και ένας παπάς. Τότε, χωρίς το γαμπρό, προχωρούν σιωπηλά προς το σπίτι της νύφης. Όταν φτάνουν τους υποδέχονται οι συγγενείς της. Η νύφη είναι κρυμμένη στο βάθος του σπιτιού με μερικές από τις καλές της φίλες και δεν εμφανίζεται.

Αφού καθίσουν και κεραστούν κάποιο ρόφημα, ο μεγαλύτερος της παρέας του γαμπρού γνωστοποιεί το λόγο της επίσκεψής τους, που δεν είναι άλλος από το να αρραβωνιάσουν <<τον καλό και εργατικό νέο>> τους με <<το καλό, όμορφο και εργατικό κορίτσι>> της οικογένειάς²⁷. Με την τυπική συγκατάθεση του γηραιότερου από τα μέλη της οικογένειας του κοριτσιού, έρχεται μέσα στο σπίτι ένα βλάχικο τραπέζι²⁸ με το καλύτερο τραπεζομάντιλο στρωμένο και τρία πιάτα της σούπας, τα δύο γεμάτα γλυκά και το τρίτο άδειο. Στο άδειο πιάτο η παρέα του γαμπρού βάζει τα δώρα του αρραβώνα : ένα ή περισσότερα χρυσά νομίσματα, που μερικές φορές έχουν αλυσίδα για το λαιμό, ένα χρυσό δαχτυλίδι δεμένο σε μια κόκκινη ή γαλάζια κορδέλα και ένα μεταξωτό μαντήλι. Μόλις η παρέα του γαμπρού φέρει τα δώρα του αρραβώνα, οι νέοι από την παρέα της νύφης ζητούν να ασημώσουν το πιάτο. Για το ασήμωμα ρίχνουν ασημένια νομίσματα και μ' αυτά η παρέα της νύφης θα γλεντήσει δυο – τρεις μέρες αργότερα με ψητό αρνί και κρασί. Στη συνέχεια οι συγγενείς της νύφης βάζουν το δαχτυλίδι στο πιάτο και ο παπάς παίρνοντάς το με αυτό του γαμπρού, λέει

²⁶ Wace, A. – Thompson, M., 1989, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Αφων Κυριακίδη σελ 67 – 108

Πουρνάρας, Σ., 1987, *Αμερού, Η Βλαχομηλιά της Πίνδου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαϊάνδρος σελ. 149 – 152

Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και Λαογραφική Μελέτη*, Θεσσαλονίκη σελ. 179 - 182

²⁷ Πρόκειται για τους συνήθεις χαρακτηρισμούς που αναφέρονται στους υποψήφιους αρραβωνιασμένους, σύμφωνα με το τυπικό του βλάχικου αρραβώνα.

²⁸ Είναι το χαμηλό, στρόγγυλο, ξύλινο τραπέζι, γνωστό σε πολλά μέρη με το όνομα <<σοφράς>>.

μια σύντομη προσευχή. Αφού φιλήσει το δαχτυλίδι – δώρο της νύφης, το δίνει στους συγγενείς του γαμπρού να το φιλήσουν κι αυτοί. Το δαχτυλίδι το κρατούν οι δικοί του και του το δίνουν να το φορέσει όταν γυρίσουν σπίτι. Μια παρόμοια διαδικασία γίνεται και με το δαχτυλίδι - δώρο του γαμπρού, που το φιλούν όλοι οι συγγενείς της νύφης, και αφού το κρατήσουν, το δίνουν στη νύφη μαζί με τα άλλα δώρα του αρραβώνα. Καθένας που φιλάει το δαχτυλίδι εύχεται : <<χαϊρήλιτ' κα σι στέφανι μπουνε!>> (= καλά στέφανα). Αμέσως μετά την ευλογία των δαχτυλιδιών από τον παπά, όλοι λένε τρία τραγούδια, ποτέ λιγότερα ή περισσότερα από τρία²⁹. Το έθιμο έλεγε να πυροβολούν αυτή τη στιγμή με όπλα και τουφέκια.

Φεύγοντας η παρέα του γαμπρού <<κλέβει>> κάποιο μικροαντικείμενο (μαξιλάρι, φωτογραφίες, κάτι που θα περάσει απαρατήρητο), και το δίνουν στο γαμπρό για να επιστραφεί την επομένη στο σπίτι της νύφης. Στο δρόμο για το σπίτι του γαμπρού τραγουδούν δυνατά και με κέφι. Καθένας φροντίζει να έχει μια χούφτα αλεύρι μαζί του και μόλις φτάσουν σπίτι, όπου τους υποδέχεται ο γαμπρός τον αλευρώνουν και του λένε : <<να ζήσετε, ν' ασπρίσετε σαν το αλεύρι!>>. Μ' αυτόν τον τρόπο εύχονται μακροζωία. Το ίδιο κάνουν και στη νύφη οι συγγενείς της. Τόσο στο σπίτι του γαμπρού όσο και της νύφης, συγγενείς και φίλοι κάθονται για φαγοπότι και περνούν το υπόλοιπο βράδυ με χορό και τραγούδι.

Την επομένη, προς το μεσημέρι, οι φίλοι και συγγενείς του γαμπρού μαζεύονται και πάλι στο σπίτι του και πάνε ομαδικά στην νύφη μαζί με το γαμπρό, ο οποίος κάνει έτσι την πρώτη του επίσκεψη στα πεθερικά του. Τους σερβίρουν κουραμπιέδες, ψητό αρνί και ποτό. Τραγουδούν, χορεύουν και διασκεδάζουν ως το βράδυ.

Στους αρραβώνες, οι δυο οικογένειες καθορίζουν και την ημερομηνία του γάμου, που γίνεται συνήθως ένα χρόνο μετά. Όλον αυτό το χρόνο ο γαμπρός δε βλέπει ποτέ τη νύφη. Αν επισκεφθεί απροσδόκητα την οικογένειά της, αυτή θα

²⁹ Σε όλα τα έθιμα και τις παραδόσεις των Βλάχων κυριαρχεί ο αριθμός τρία.

κρυφτεί μόλις την ειδοποιήσουν ότι έρχεται. Αυτού του είδους η σεμνότητα εκτιμάται πάρα πολύ. Μια αρραβωνιασμένη κοπέλα που δεν τηρεί το καθιερωμένο έθιμο την κακολογούν. Έτσι, στο χρόνο του αρραβώνα, ο γαμπρός μόνο τυχαία μπορεί να δει το υποκείμενο της αγάπης του. Η μέλλουσα νύφη δεν πάει σε γιορτές, όπου είναι πιθανό να συναντήσει τον αρραβωνιαστικό της.

Στη διάρκεια του αρραβώνα, οι συγγενείς του γαμπρού πάνε κάπου κάπου στην νύφη με <<ποάμιλε>> (φρούτα). Καθένας τους αγοράζει ένα μαντήλι και γλυκά. Τα βάζουν σ' ένα καλάθι, το σκεπάζουν με άσπρο πανί, το δίνουν σ' ένα αγόρι να το κουβαλήσει στο κεφάλι του, και πηγαίνουν στην νύφη. Πρώτα πηγαίνει το αγόρι και μετά οι αδερφές και ξαδέρφες εκείνου που στέλνει τα δώρα. Μόλις δεχτεί η νύφη τα δώρα και τα βγάλει από το καλάθι, βάζει στη θέση τους τρία ζευγάρια κάλτσες πλεκτές και ένα μαντήλι για τον κουβαλητή. Τη Σαρακοστή οι συγγενείς του γαμπρού στέλνουν και πάλι δώρα με τον ίδιο τρόπο, αλλά αντί για γλυκά βάζουν χαλβά. Το Πάσχα ο γαμπρός στέλνει στη νύφη μια λαμπάδα για την Ανάσταση.

Εικόνα Νο.9: Από βλάχικο αρραβώνα στην Αβδέλα (1927)

5.3 ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ³⁰

Όταν πλησιάζει στο τέλος ο χρόνος του αρραβώνα κι οι δυο οικογένειες είναι έτοιμες για το γάμο, οι συμπέθεροι κανονίζουν την ημερομηνία τέλεσης του μυστηρίου. Ο γάμος κρατάει μια εβδομάδα, από Τετάρτη σε Τρίτη, με συμμετοχή συγγενών, φίλων, μακρινών καλεσμένων και όλου του χωριού.

▪ Τετάρτη

- στο σπίτι της νύφης :

Την Τετάρτη, αργά το απόγευμα, μια κοπέλα, που και οι δυο γονείς της είναι στη ζωή³¹, με ντύσιμο γιορταστικό, καλεί στο σπίτι της νύφης όλες τις φίλες της για να πάρουν μέρος στο ζύμωμα των εφτάζυμων³². Σ' αυτή τη διαδικασία, που διεξάγεται με τραγούδια παίρνουν μέρος και άλλες γυναίκες από το σόι της νύφης. Το ζυμάρι το τυλίζουν σε άσπρες μαντήλες και οι καλεσμένοι συγγενείς ρίχνουν χρήματα, που αργότερα τα μοιράζονται οι φίλες της, για να αγοράσουν κάτι που θα φορέσουν την ημέρα του γάμου.

- στο σπίτι του γαμπρού :

Την Τετάρτη, το βράδυ, συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού συγγενείς του για να φτιάξουν τα προζύμια. Τα γυναικόπαιδα ξεκινούν για την εκκλησία του χωριού. Δυο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι, των οποίων ζουν οι γονείς, κρατούν στα χέρια τους από ένα <<γκιούμι>>³³ με λίγο νερό. Στο δρόμο σταματούν τρεις φορές και συγκεντρωμένοι όλοι γύρω από τα δύο παιδιά λένε τραγούδι :

<<γέμισε κρασί

γέμισε ρακί,

³⁰ Wace, A. – Thompson, M., 1989, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Αφων Κυριακίδη σελ. 108 – 123

Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και Λαογραφική Μελέτη*, Θεσσαλονίκη σελ. 182 – 194
Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Ημερολόγιο 1990

³¹ Σύμβολο ακεραιότητας της οικογένειας.

³² Το ψωμί του γάμου.

³³ Χάλκινο μικρό αγγείο με το οποίο έπιναν νερό.

να έρθει η νύφη
με τιμή>>.

Με τον ίδιο τρόπο γυρίζουν ξανά στο σπίτι του γαμπρού, όπου δυο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι και πάλι, που ζουν και οι δύο γονείς τους, κοσκινίζουν αλεύρι με τη σίτα σε μια σκάφη και μια ανύπαντρη κοπέλα φτιάχνει το προζύμι, που το γυρίζουν σ' όλους τους καλεσμένους και το ασημώνουν (βάζουν κέρματα). Το ζυμάρι το βάζουν σ' ένα άσπρο μαντήλι, αφού πρώτα <<λερώσουν>> μ' αυτό την πεθερά και όσους είναι εκεί, για να <<ασπρίσουν και να γεράσουν οι νεόνυμφοι>>. Έπειτα η μάνα του γαμπρού κρατά το ζυμάρι αυτό στο σπίτι της μέχρι που θα πάνε να πάρουν τη νύφη την ημέρα του γάμου (Κυριακή πάντοτε). Το βάζει, μαζί με δύο κουλούρες ψωμί και άσπρη σταφίδα, στο δισάκι³⁴. Μετά τη διαδικασία του ζυμώματος, η μητέρα του γαμπρού κερνάει στο σπίτι της τους καλεσμένους σταφίδες, λουκούμια και ξερά σύκα.

▪ Πέμπτη

- στο δάσος για ξύλα (σουρτσέλια στα βλάχικα)³⁵ :

Όταν ο γάμος γίνεται στα καλύβια, την Πέμπτη το πρωί οι συγγενείς της νύφης και του γαμπρού πηγαίνουν στο δάσος για ξύλα, τα οποία χρησιμοποιούν για να βράσουν το κρέας με τα μακαρόνια την ημέρα του γάμου, να ψήσουν τα εφτάζυμα και να κατασκευάσουν τα φλάμπουρα.

- στο σπίτι της νύφης :

Στο σπίτι της νύφης ψήνουν τα εφτάζυμα και μαζεύονται όλα τα κορίτσια – φίλες της - και διπλώνουν τα προικιά της. Στην αρχή στρώνουν μία μπαντανία στη μέση του δωματίου και επάνω ρίχνουν ένα μεγαλύτερο άσπρο σεντόνι και πάνω σ' αυτό αμύγδαλα, ρύζι, κουφέτα και νομίσματα για να είναι η νύφη καλορίζικη. Ύστερα βάζουν επάνω ένα αγόρι, για να κάνει η νύφη αρσενικά παιδιά, και διπλώνουν και τα άλλα προικιά με χορούς και με τραγούδια.

³⁴ <<ντισάγκα>> στα βλάχικα, δηλαδή διπλό σακούλι.

³⁵ Στεργίου, Δ., 2001, *Τα Βλάχικα Έθιμα της Παλαιομανίνας με αρχαιοελληνικές ρίζες*, Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα
σελ 40 - 41

- **στο σπίτι του γαμπρού³⁶ :**

Δύο μεγάλα αγόρια, στενοί συγγενείς του γαμπρού, ετοιμάζουν στο δάσος τα λεγόμενα <<φλάμπουρα>> (=σημαίες). Τα κοντάρια τους είναι από ξύλο αγριαπιδιάς. Το ένα φλάμπουρο είναι από κόκκινο πανί με τέσσερις ή πέντε (περιφερειακά και στο κέντρο) άσπρες φούντες και προβατίσιο μαλλί, και το άλλο από άσπρο πανί με τέσσερις ή πέντε πάλι κόκκινες μάλλινες φούντες. Τα φλάμπουρα δένονται στα κοντάρια από ξύλο αγριαπιδιάς. Στα μυτερά άκρα μπήγουν τρεις στρόγγυλες <<μπουσουλίες>> (=μαλακούς καρπούς βελανιδιάς ή μήλα). Αυτό είναι το σύμβολο του γάμου. Μόλις φθάνουν στο σπίτι του γαμπρού, στην αυλή αφήνουν τα λιανόξυλα, παίρνουν από ένα γλυκό και στη συνέχεια στήνουν χορό. Κρεμούν τα φλάμπουρα πάνω και αριστερά και δεξιά της πόρτας του σπιτιού, όπου θα γίνει ο γάμος. Εκεί μένουν επί σαράντα ημέρες για να δείχνουν ότι το σπίτι έχει γάμο, έχει χαρά.

▪ **Παρασκευή**

- **στο σπίτι της νύφης :**

Την Παρασκευή το πρωί, μια νιόπαντρη συγγενής της νύφης καλεί τους συγγενείς και τους φίλους να δουν την προίκα της (πιρτσία), που είναι εκτεθειμένη σ' ένα ειδικά προσαρμοσμένο δωμάτιο. Τα προικιά αποτελούνται από κιλίμια, βελέντζες, μαξιλαροθήκες, μαντήλια, κάλτσες, φορέματα και κάθε είδους ρουχισμό. Οι γονείς της νύφης προσπαθούν συνήθως να της δώσουν όσα ρούχα θα χρειαστεί σ' όλη της τη ζωή. Στα προικιά, που είναι όλα υφαντά στον αργαλειό, είναι αποτυπωμένη η εργατικότητα, η δεξιότητα και το γούστο της νύφης.

Οι στενοί συγγενείς και οι φίλοι αρχίζουν να φέρνουν δώρα και στο γαμπρό και στη νύφη. Ειδικά στη νύφη φέρουν διάφορα χρηστικά δώρα : χάλκινα σκεύη,

³⁶ Στεργίου, Δ., 2001, *Τα Βλάχικα Έθιμα της Παλαιομανίνας με αρχαιοελληνικές ρίζες*, Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα
σελ. 41 - 43

τηγάνια, ταψιά, τεντζερέδες για το νέο σπιτικό που θα ανοίξουν οι νιόπαντροι.
Τα δώρα αυτά έχουν ανταποδοτικό χαρακτήρα.

Εικόνα Νο.10: Η νύφη δείχνει τα προικιά. (Αναπαράσταση βλάχικου γάμου από Σύλλογο βλάχων Βέροιας)

- **στο σπίτι του γαμπρού :**

Στενοί συγγενείς φέρνουν σφαχτά (κανίσκια) και οι φίλοι και σχεδόν όλο το χωριό, κουλούρες από ζυμωτό ψωμί.

Εικόνα Νο.11: Τα σφαχτά του γάμου-Αβδέλα (1927)

▪ **Σάββατο**

Το Σάββατο το πρωί, μια νιόπαντρη – με μάνα και πατέρα στη ζωή – καλεί τους συγγενείς του γαμπρού, να πάρουν μέρος στο τραπέζι και το γλέντι αυτής της βραδιάς, στο σπίτι του. Σ' αυτό το γλέντι βοηθούν με κάθε τρόπο οι φίλοι και τιμητικοί σύνοδοι του γαμπρού, που ανοίγουν το γλέντι. Παράλληλα, την ίδια βραδιά του Σαββάτου, στο σπίτι της νύφης γίνεται το γλέντι του αποχαιρετισμού.

Από νωρίς το πρωί, τόσο στο σπίτι του γαμπρού όσο και της νύφης, αρχίζουν οι προετοιμασίες για το βραδινό τραπέζι. Όλοι οι συγγενείς είναι σε εγρήγορση. Άλλοι περιμένουν τα κλαρίνα και τα βιολιά, άλλοι περιμένουν τους συγγενείς που φέρνουν τα σφαχτά. Όλοι σχεδόν είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν με χαρά.

Από το απόγευμα του Σαββάτου, ειδικοί Ελληνόβλαχοι μάγειροι, που γνωρίζουν καλά τη συνταγή της παρασκευής του βλάχικου γαμήλιου φαγητού, κόβουν το κρέας σε μερίδες και το ρίχνουν στα καζάνια, που στο μεταξύ έχουν μπει στη φωτιά με ξύλα από το δάσος.

Το τραπέζι γίνεται για όλο το χωριό και προσφέρεται χωριστά και από το γαμπρό και από τη νύφη³⁷. Όταν το φαγητό είναι έτοιμο, όσοι θέλουν να φάνε, έχουν φέρει πιρούνια από το σπίτι τους. Δεν υπάρχουν τραπέζια, απλώς στρώνουν στην αυλή του σπιτιού διάφορα μάλλινα στρωσίδια και εκεί πάνω κάθονται σταυροπόδι και τρώνε το λαχταριστό και νόστιμο κρέας με χοντρά μακαρόνια³⁸.

Εκείνα τα χρόνια δε γινόταν γάμος χωρίς κλαρίνα και βιολιά, χωρίς <<όργανα>>, όπως έλεγαν. Τα <<όργανα>> έρχονται από νωρίς το Σάββατο και κατά το ηλιοβασίλεμα παίζουν το πρώτο τραγούδι, που είναι του σπιτιού, και είναι συγκινητικό γιατί φέρνει στη μνήμη αγαπημένα πρόσωπα που δεν είναι πια στη ζωή.

▪ Κυριακή³⁹

- στόλισμα της νύφης :

Στον οντά της η νύφη κάθεται στο παραθύρι της και δεκαπέντε με είκοσι φιλενάδες της τη στολίζουν. Πρώτα τη χτενίζουν και πλέκουν τα μαλλιά της κοτσίδες και ύστερα της φορούν το γιλέκο και το νυφικό της, το φλωράτο και γαϊτανοκεντημένο και την ομορφοπλουμισμένη ποδιά της. Στους ώμους της ρίχνουν τον <<αρραβώνα>>, δηλαδή το λαχουρί μαντήλι με το οποίο ήταν σκεπασμένη η κουλούρα και τα δώρα που της έφερε η κουνιάδα της. Τέλος ένας αδερφός ή ξάδερφός της, της βάζει το μαύρο τσεμπέρι στα μαλλιά της και μετά κάποια έμπειρη κοπέλα ή γυναίκα το στερεώνει με καρφίτσες και φλουριά και με ιδιαίτερη τέχνη για να μην της φύγει. Στο μαντήλι καρφισώνουν και τη σκέπη για να καλύπτει το πρόσωπό της όταν θα την πάρουν για τα στέφανα. Τη νυφική στολή πληρώνει στο ράφτη ο πατέρας της νύφης. Κι ο γαμπρός, αν έχει τη

³⁷ Αυτή η μαζική συμμετοχή υπογραμμίζει τη φανερή σημασία που δίνουν οι Βλάχοι σ' αυτή την κοινωνική πράξη, που αποτελεί το πιο σημαντικό γεγονός της οικογενειακής τους ζωής.

³⁸ Σημειώνεται ότι παλαιότερα οι γάμοι στα βλαχοχώρια γίνονταν συνήθως τους καλοκαιρινούς μήνες.

³⁹ Πουρνάρας, Σ., 1987, *Αμερού Η Βλαχομηλιά της Πίνδου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαϊάνδρος σελ. 161 - 172

δυνατότητα, ράβει ένα φουστάνι στη νύφη που θα το φορέσει τη Δευτέρα, όταν θα πάει στη βρύση για νερό. Κατά την τελετή του νυφολίσματος, όλες οι φιλενάδες της τραγουδούν συγκινητικά τραγούδια, που περιγράφουν το στόλισμα και λένε για τη δυσκολία του αποχωρισμού της νύφης από τους δικούς της. Απαγορεύεται να τη δουν οι άντρες και οι νέοι.

Σε μια γωνιά κάθεται η μάνα της νύφης ντυμένη κι αυτή με την παραδοσιακή φορεσιά. Στο μεταξύ αρχίζουν κι έρχονται οι γυναίκες απ' όλο σχεδόν το χωριό για ευχές και το <<κέρασμα>>. Το κέρασμα είναι τα λεφτά. Πιάνουν το χέρι της νύφης και εκείνη, με τη σειρά της, από σεβασμό και εκτίμηση, φιλάει το χέρι των γυναικών που την κερνούν. Τα λεφτά η νύφη τα δίνει αμέσως στη μάνα της, η οποία τα βάζει στο μαξιλάρι. Οι ευχές είναι εγκάρδιες : - <<σε κερνώ απ' την καρδιά μου>>. - <<στ' άσπρα να σε δω>>.

Δίπλα από τη μάνα της νύφης κάθεται ένα παιδί, συνήθως αγόρι, και γράφει το ονοματεπώνυμο ξεχωριστά κάθε γυναίκας, που έρχεται για κέρασμα και το αντίστοιχο ποσό.

Εικόνα Νο.12: Το στόλισμα της νύφης από τις φιλενάδες της. (Αναπαράσταση βλάχικου γάμου από Σύλλογο βλάχων Βέροιας)

▪ **Στο σπίτι του γαμπρού :**

Οι φίλοι του γαμπρού με τα αδέρφια και τα ξαδέρφια του, πηγαίνουν να πάρουν τον κουμπάρο, το νουνό, από το σπίτι του με κλαρίνα και βιολιά. (Η σχέση του νουνού με το γαμπρό, η κουμπαριά, αρχίζει με τη βάφτιση. Ο νουνός είναι ο πνευματικός πατέρας του κουμπάρου και με τη στέψη η σχέση γίνεται στενότερη και συνεχίζεται με τη βάφτιση των παιδιών του γαμπρού). Στο γάμο ο νουνός έχει τον πρώτο λόγο και το <<βέτο>> κι αυτός φροντίζει για την αρμονική διεξαγωγή του γάμου. Αυτός ορίζει και τη σειρά στο χορό και χορεύει πρώτος με τη νουνά στο χορό μετά τα στέφανα. Φέρνει κανίσκι στο γάμο, δηλαδή ψητό σφαχτό, στολισμένο με λουλούδια και βασιλικό και μια νταμιτζάνα κόκκινο κρασί. Ίδιο κανίσκι φέρνει και ο μπράτιμος (ο καλύτερος φίλος του γαμπρού από τα παιδικά του χρόνια, που στο γάμο γίνεται αδερφός του, βλάμης). Όλοι μαζί, κουμπάρος και παρακούμπαραι, γυρίζουν στο σπίτι του γαμπρού για να τον ξυρίσουν.

▪ **Το ξύρισμα του γαμπρού :**

Το ξύρισμα του γαμπρού είναι ένα από τα πιο μεγάλα και εντυπωσιακά γαμήλια έθιμα. Ο μπράτιμος χτενίζει και ξυρίζει το γαμπρό. Μαζεύονται στενοί συγγενείς του και ένα αγόρι και ένα κορίτσι κρατούν, ο ένας από τη μία μεριά και ο άλλος από την άλλη, απλωμένη μια μεγάλη πετσέτα προσώπου (αμπόλια), στην οποία όλοι ρίχνουν λεφτά. Στη διάρκεια του ξυρίσματος ακούγονται από τη μια μεριά τραγούδια και από την άλλη τα μουσικά όργανα.

Μετά το ξύρισμα ο γαμπρός ντύνεται με την παραδοσιακή φορεσιά (φουστανέλα μάλλινη). Κάθε ρούχο του πρέπει να είναι τελείως καινούριο. Εκτός από το γαμπρό, φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες και οι συγγενείς του, γυναίκες και άνδρες. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και στο σπίτι της νύφης.

Όταν πια ο γαμπρός είναι έτοιμος, η μάνα του στρώνει ένα ύφασμα, που έχει η ίδια υφάνει, από το τζάκι του σπιτιού μέχρι την πόρτα. Ο γαμπρός ξεκινάει από το τζάκι περπατώντας πάνω στο ύφασμα. Εκεί, στο τέλος του υφάσματος, στην πόρτα, στο πρώτο σκαλοπάτι, οι συγγενείς του έχουν βάλει ένα ταψί και μέσα σ’

αυτό ένα μαστραπά με νερό ή κρασί. Ένας ένας καλεσμένος περνάει και τον αποχαιρετάει ρίχνοντας κέρμα στην κούπα. Από αυτό το κρασί, όταν τελειώσει ο αποχαιρετισμός, πίνουν λίγο ο γαμπρός, οι γονείς του και ο μπράτιμος. Ο αποχαιρετισμός είναι συγκινητική στιγμή και δύσκολα οι παρευρισκόμενοι συγκρατούν τα δάκρυά τους, που πιο πολύ τα παρακινούν τα λόγια και η μουσική των τραγουδιών : <<ν' αποχαιρετήσω τον καλό πατέρα

την καλή μου μάνα, τα καλά αδερφάκια,
τα καλά ξαδέρφια>>.

Βέβαια ο γαμπρός δεν αλλάζει σπίτι, όπως η νύφη, αρχίζει όμως μια καινούρια ζωή και οι σχέσεις του με τους δικούς του θα αλλάξουν.

Εικόνα Νο 13: Ο μπράτιμος ξυρίζει το γαμπρό (Αναπαράσταση βλάχικου γάμου από Σύλλογο βλάχων Βέροιας)

- Το νυφόπαρμα :
- υποδοχή του γαμπρού :

Ο ταϊφάς⁴⁰ μαζί με το γαμπρό ξεκινούν για τη νύφη. Βγαίνοντας ο γαμπρός από το σπίτι του, κλωτσάει το μαστραπά με το πόδι του (για να είναι η έγγαμη ζωή δροσερή σαν το νερό), πατάει το ταψί και βγαίνει έξω. Στην τσέπη του βάζουν ένα κλειδί. Μπροστά πηγαίνουν τα κλαρίνα και τα βιολιά παίζοντας και τραγουδώντας μαζί το σιχαριάτη⁴¹, που έχει κούκο στο κεφάλι. Ακολουθούν οι συγγενείς και φίλοι χορεύοντας και τραγουδώντας. Όταν φθάνουν στο σπίτι της νύφης, το οποίο έχει προειδοποιηθεί, τους περιμένουν συγγενείς και φίλοι της. Πρώτος συναντά τον πεθερό ο σιχαριάτης, του δίνει να πιεί κόκκινο κρασί και εύχεται <<να μας ζήσουν>>. Ο συμπέθερος ανταποδίδει την ευχή και όλοι πίνουν για τα χαϊρήλικά. Ο γαμπρός και ο μπράτιμος πηγαίνουν μπροστά για να χαιρετήσει ο γαμπρός τα πεθερικά του, που τον περιμένουν στο πρώτο σκαλοπάτι. Ο πεθερός γεμίζει ένα ποτήρι με κρασί τρεις φορές και ο γαμπρός πίνει μια γουλιά κάθε φορά και το υπόλοιπο το χύνει πίσω, μια από το δεξί και μια από τον αριστερό ώμο του (για να είναι ο έγγαμος βίος ευωδιαστός, όπως το κρασί). Την τρίτη φορά το άδειο ποτήρι το βάζει στην τσέπη του για να το δώσει στον παπά που θα τους στεφανώσει. Κάνει τρεις μετάνοιες στον πεθερό, του φιλάει το χέρι του, τον φιλάει και τρεις φορές. Τα ίδια ακριβώς κάνει και η πεθερά του, η οποία τον <<ζώνει με το μακρύ μαντήλι του>>. Σύμφωνα με την παράδοση, η πεθερά πρέπει να του δώσει ένα μακρύ μεταξωτό μαντήλι, που πρέπει να το φυλάξει και να το φοράει σε κάθε μεγάλη γιορτή. Όταν τελειώσει τους χαιρετισμούς, βγάζει από την τσέπη του ένα μήλο, τρυπημένο με κέρματα και το ρίχνει με όλη του τη δύναμη πάνω στη σκεπή του σπιτιού της νύφης. Όλα τα παιδιά τότε τρέχουν να το βρουν, και για τα κέρματα αλλά και γιατί πιστεύουν πως όποιος το βρει έχει σειρά για παντρεία.

⁴⁰ Το συγγενολόι και οι φίλοι του γαμπρού, που τον συνοδεύουν.

⁴¹ Φίλος του γαμπρού που προχωράει έφιππος και δέχεται πρώτος τα συχαρίκια και αναγγέλλει τον ερχομό του γαμπρού στο σπίτι της νύφης.

Μετά την τελετουργική υποδοχή του γαμπρού, ο ταϊφάς μπαίνει στο σπίτι και δύο νέες κερνούν με το δίσκο γλυκό. Οι σερβιτόροι, που είναι συγγενείς της νύφης, σερβίρουν τους μεζέδες και κερνούν το πιοτά. Οι συμπέθεροι με το νουνό και το γαμπρό και οι πιο μεγάλοι και σεβαστοί κάθονται στο σεράι, ενώ οι γυναίκες και οι πιο νέοι πηγαίνουν στο διπλανό δωμάτιο, το καθιστικό.

- Η έξοδος της νύφης από το σπίτι :

Ο μπράτιμος πηγαίνει στον οντά, που βρίσκεται η νύφη στολισμένη για να της φορέσει τα ποδήματα. Η νύφη όμως <<κλωτσάει>> τα παπούτσια κι έτσι ο μπράτιμος καταφεύγει στη μέθοδο της δωροδοκίας : μόλις την κερνάει τότε δέχεται να τα φορέσει. Όλα πια είναι έτοιμα για τον αποχαιρετισμό της νύφης, το συγκινητικότερο σημείο του γάμου. Η νύφη θ' αφήσει τα πατρικά της και θα πάει σ' ένα σπίτι ολότελα ξένο γι' αυτήν. Αρχίζουν οι γυναίκες να τραγουδούν και να το λένε σα μοιρολόγι :

<<- έβγα κόρη στην αυλή σου

- για κοντοκαρτερείτε να πατώ στη σκάλα,
να ριχτώ στη σέλα
ν' αποχαιρέτησω τον καλό πατέρα,
την καλή μου μάνα, τα καλά αδερφάκια,
τα καλά ξαδέρφια>>.

Η νύφη συγκινείται όταν την αποχαιρετάει το σόι και την κερνάει. Στο τέλος, κλωτσάει ένα λαγήνι με κρασί κι η μάνα της βάζει στην τσέπη της μια κλειδαριά ανοιχτή, που θα την κλείσει το βράδυ, όταν πλαγιάσει <<για να είναι κλειστά τα στόματα του κόσμου>> και θα την καταχωνιάσει στον πάτο της κασέλας.

Τη νύφη παίρνουν από το χέρι ο πατέρας της και ο θεός της. Στο μεταξύ, ορισμένοι συγγενείς της φορτώνουν σε τρία άλογα τα προικιά της, δηλαδή το μάλλινο σπιτικό ρουχισμό της, που βρίσκεται σε μπαούλα, πάνω στα οποία ρίχνουν μπαντανίες, φλοκάτες και διάφορα εντυπωσιακά παραδοσιακά είδη, κουβέρτες, μαξιλάρια. Από το καπίστρι των αλόγων δένουν ένα άσπρο μαντήλι.

Όλοι μαζί, νύφη, γαμπρός, κουμπάρος και συγγενείς παίρνουν το δρόμο για την εκκλησία. Μπροστά πηγαίνουν οι μουσικοί και οι τραγουδιστές. Στο δρόμο, δεξιά και αριστερά, περιμένουν όλοι σχεδόν οι κάτοικοι του χωριού, οι οποίοι ακολουθούν κι εκείνοι μετά τη γαμήλια πομπή στην εκκλησία.

Εικόνα Νο 14: Οι συμπέθεροι παίρνουν τη νύφη – Σαμαρίνα (1911)

Μπροστά πηγαίνει ο ταϊφάς του γαμπρού και πίσω της νύφης. Ο νουνός και η νουνά με τη λαμπάδα και τα στέφανα προπορεύονται, ενώ ο γαμπρός και ο μπράτιμος μένουν τελευταίοι. Αντίθετα η νύφη πηγαίνει μπροστά και πίσω της τραγουδώντας ακολουθεί το ταϊφάς της. Περπατάει <<ανάρια ανάρια>>, που λέει και το τραγούδι, ίσια σα λαμπάδα, χαμηλοβλεπούσα και με τα χέρια σταυρωμένα στο ζωνάρι της. Όπου βλέπει πολύ κόσμο συγκεντρωμένο, γυρίζει και κάνει τρεις μετάνοιες. Στην αυλόπορτα της εκκλησίας, η νύφη κάνει τρεις μετάνοιες στο νουνό και στη νουνά πρώτα, και ύστερα στον πεθερό και την πεθερά της. Και οι τέσσερις την κερνούν. Η πεθερά τής βάζει στην αγκαλιά ένα

μικρό αγόρι από το σόι <<για να κάνει η νύφη αγόρι>>. Η νύφη το κρατά για λίγο στην αγκαλιά της, το φιλά τρεις φορές και του δίνει τρεις φορές να πιεί κρασί από ένα λαγήνι. Προτού μπει στην εκκλησία κάνει επίσης τρεις μετάνοιες στην πόρτα και μετά αυτοί που την κρατούν, την παραδίδουν στο γαμπρό και στον μπράτιμο. Εκείνοι την πηγαίνουν στο κέντρο του ναού, όπου τους περιμένει ο παπάς για να τους στεφανώσει⁴².

⁴² Παλαιότερα τα στέφανα δε γίνονταν απαραίτητα στην εκκλησία. Πολλοί καλούσαν τον παπά να στεφανώσει στο σπίτι, όταν ήθελαν να αποφύγουν τον κόσμο ή όταν συνέτρεχαν άλλοι λόγοι.

5.4 ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ⁴³

Το μυστήριο του γάμου γίνεται σύμφωνα με το τυπικό της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Όταν μπαίνουν όλοι στην Εκκλησία, στέκονται μπροστά σ' ένα τραπέζι, που βρίσκεται στο μέσο του ναού και πάνω σ' αυτό βρίσκονται το Ευαγγέλιο, τα στέφανα, η κουλούρα που έφερε ο νουνός και από την οποία έχουν κοπεί τρία μικρά κομμάτια, επίσης τα δαχτυλίδια και ένα ποτήρι κρασί. Μπροστά από το τραπέζι στέκονται ο γαμπρός με τη νύφη στα αριστερά του. Ακριβώς πίσω τους ο νουνός. Η νουνά αριστερά της νύφης και δίπλα τους ένα παιδί με δίσκο. Μόλις ο παπάς αρχίσει την πρώτη δέηση, κάθε φίλος του γαμπρού πρέπει να ακουμπήσει στο βιβλίο μια ή δυο πεντάρες. Όταν τελειώσει η δέηση, ο παπάς παίρνει τις τέσσερις λαμπάδες, τις ανάβει και τις δίνει μια στο γαμπρό, μία στη νύφη και δύο στο νουνό. Ακολουθεί η αλλαγή των δαχτυλιδιών και των στεφάνων. Γυρίζουν γύρω από το τραπέζι τρεις φορές με το νουνό να τους ακολουθεί. Στο μεταξύ οι παρόντες γεμίζουν με γλυκά (κουφέτα) και ρύζι⁴⁴, που βρίσκονται στο δίσκο του παιδιού και ραίνουν το ζευγάρι.

Στο τέλος του μυστηρίου ο πεθερός και η πεθερά της νύφης αρχικά, πλησιάζουν το ζευγάρι και το φιλούν πρώτα στο μέτωπο και ύστερα στα μάγουλα. Η νύφη τους φιλά το δεξί χέρι και της δίνουν ένα νόμισμα μικρό. Στη συνέχεια χαιρετούν οι γονείς της, οι λοιποί συγγενείς και οι φίλοι.

Μετά την ολοκλήρωση της τελετής, οι νεόνυμφοι βγαίνουν από την εκκλησία. Οι οργανοπαίχτες, που περίμεναν στην αυλή, αρχίζουν ξανά τη μουσική και τα τραγούδια. Η επιστροφή από την εκκλησία στο σπίτι του γαμπρού δε γίνεται από τον ίδιο δρόμο, που είχε περάσει η νύφη πηγαίνοντας για τη στέψη. Έτσι, μπροστά τα όργανα παίζοντας και πίσω σχεδόν όλο το χωριό, χορεύοντας και τραγουδώντας, πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού. Στα μισά του δρόμου, αλλάζουν το συμπεθεριό, δηλαδή γίνεται η τελετή της <<παράδοσης και της

⁴³Wace, A. – Thompson. M, 1989, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Αφων Κυριακίδη σελ 115 - 117

⁴⁴ Σύμβολο πολυγονίας και μακροβιότητας.

παραλαβής>>. Τα χέρια της νύφης τώρα τα κρατούν ο πατέρας και ο θείος του γαμπρού. Ο πατέρας του γαμπρού δίνει στο συμπτέθερό του χρήματα, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης.

Εικόνα Νο 15: Η νύφη στο σπίτι του γαμπρού μετά τα στέφανα – Σαμαρίνα (1911)

5.5 Η ΝΥΦΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ⁴⁵

Η νύφη φτάνει στο νέο της σπίτι. Τότε λένε το ακόλουθο τραγούδι :

<<έβγα κυρά και πεθερά,
για να δεχθείς την πέρδικα,
για να δεχθείς την πέρδικα
που περπατεί λεβέντικα.
Για ιδέστε την, για ιδέστε την,
ήλιο, φεγγάρι πέστε την.
Για ιδέστε την πως περπατεί,
σαν άγγελος με το σπαθί.
Αυτού που ζύγωσες να μπεις,
ήλιος, φεγγάρι θα φανείς.
Έβγα κυρά και πεθερά,
για να δεχθείς την πέρδικα,
για να τη βάλεις στο κλουβί,
σαν το πουλί να κελαϊδεί>>.

Εκεί, στο νέο της σπίτι, στην πόρτα, τη νύφη περιμένει η πεθερά (που έφυγε από την εκκλησία νωρίτερα) με μια ποδιά, δύο πόρπες για ζώνη, ένα άσπρο μαντήλι στο κεφάλι και με ένα πιάτο (τάσι) γεμάτο από αχλάδια, σταφίδα, μήλα, κ.λπ και ένα κουταλάκι με βούτυρο, τα οποία τα δίνει στη νύφη για να <<σταυρώσει>> την πόρτα στο πάνω μέρος. Χαρακτηριστικό είναι το τραγουδάκι :

<<έμπα νύφη στο κελάρι
πάρε μήλο, πάρε ρόιδο,
να δροσίσεις την πεθερά σου,
να δροσίσεις τον πεθερό σου,

⁴⁵ Στεργίου, Δ., 2001, *Τα Βλάχικα Έθιμα της Παλαιομανίνας με αρχαιοελληνικές ρίζες*, Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα
σελ 56 – 59

αντραδέρφ' αντροξαδέρφια.

Σπείρε ρύζι να ριζώσεις

και κριθάρι να φυτρώσεις>>.

Αμέσως η νύφη αρχίζει να πετάει σταυρωτά πίσω της τα φρούτα και οι συγκεντρωμένοι εκεί, απλώνουν τα χέρια τους για να πιάσουν κάτι απ' αυτά που πετάει η νύφη. Το σπουδαιότερο για όλους είναι να πιάσουν το πιάτο που πετάει τελευταίο. Για το λόγο αυτό όλοι, κυρίως οι νέοι, όταν πετάει το πιάτο η νύφη, πηδούν όσο το δυνατόν ψηλότερα. Όποιος πιάσει το τάσι θεωρείται παλικάρας.

Η νύφη μπαίνει στο καινούριο σπίτι με το δεξί πόδι και προχωράει προς την πεθερά της, που είναι ήδηθεν μουτρωμένη. Η νύφη την προσκυνά τρεις φορές και έπειτα φιλιούνται. Έπειτα προχωράει σε ένα διάδρομο με λευκά υφαντά και πηγαίνει και χτυπάει τρεις φορές το τζάκι. Αυτό σημαίνει ότι θα ζει και θα μένει στο σπίτι της και ότι δε θα είναι τριγυρίστρα. Η πεθερά κρατάει στο χέρι της λουκούμι, το οποίο δαγκώνει η ίδια πρώτα. Στη συνέχεια δίνει στη νύφη να δαγκώσει τρεις φορές (για να είναι <<γλυκιά>> η μεταξύ τους σχέση). Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής ακούγονται διάφορα τραγούδια, όπως :

<<έβγα πεθερά στη σκάλα

με το μέλι, με το γάλα,

με τη ζάχαρη στα χέρια.

Ρίξε ρύζι να ριζώσει

και το στάρι να προκόψει.

Κι αν δεν πέσει στο ριζάρι

θα πέσει μες στο κλωνάρι>>.

Μετά την τελετή της εισόδου της νύφης στο νέο της σπίτι, αρχίζουν να συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού συγγενείς και φίλοι και όλοι σχεδόν οι συγχωριανοί τους. Ξαναρχίζουν τα κλαρίνα και τα βιολιά. Πρώτοι μπαίνουν στο χορό συγγενείς του γαμπρού. Καταφθάνει και το σόι της νύφης για να παραστεί στο χορό των νεονύμφων, να τους χαρεί και να τους καμαρώσει.

Σε λίγο μπαίνει στο χορό η νύφη, ο γαμπρός, ο κουμπάρος και οι παρακούμπαραι. Πρώτος σέρνει το χορό ο κουμπάρος, τον οποίο κρατάει η νύφη. Κατόπιν χορεύει η νύφη, την οποία κρατάει ο κουμπάρος. Το τελετουργικό του χορού είναι συγκεκριμένο και τηρείται με ευλάβεια. Όταν μπαίνει η νύφη στο χορό ακούγεται το ακόλουθο τραγούδι, με πολλές παραλλαγές βέβαια :

<<σ' όσους γάμους κι αν επήγα

τέτοια νύφη δεν την είδα.

Είδα νύφη μαντζουράνα

και γαμπρό χρυσή καμπάνα.

Έχει τα μαλλιά μετάξι

και πλεγμένα με την τάξη.

Έχει μέτωπο φεγγάρι,

που ζουρλαίνει παλικάρι.

Έχει φρύδι σα γαιῖάνι

κι ο ζωγράφος δεν το φτιάνει.

Έχει δυο ματάκια μαύρα

που δεν είδα στην Ελλάδα.

Έχει μύτη κοντυλένια,

δόντια μαργαριταρένια.

Έχει στόμα δαχτυλίδι

που λαλεί σαν καναρίνι>>.

Τη στιγμή αυτή όλοι οι συγγενείς, και από τις δυο μεριές είναι όρθιοι και κοντά στα κλαρίνα και ρίχνουν χρήματα στους οργανοπαίχτες. Στο χορό μπαίνουν στη συνέχεια και οι φίλοι του γαμπρού και οι φίλες της νύφης. Ο χορός του γάμου είναι διπλός, από έξω οι άντρες και από μέσα οι γυναίκες. Πρώτος ο νουνός με τη νουνά, μετά οι γονείς του γαμπρού και της νύφης και ύστερα οι παππούδες τους. Το γλέντι διαρκεί ως το πρωί, μέχρι που βγαίνει ο ήλιος.

5.6 Η ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΑΜΟ⁴⁶

- Δευτέρα :

Νωρίς το πρωί της Δευτέρας, η μάνα της νύφης στέλνει ένα αγόρι, που κρατάει ένα ξύλινο φλασκί με κρασί, να πάει σε όλους τους συγγενείς και να τους προσκαλέσει στο σπίτι του γαμπρού.

Έξω από το νυφιάτικο δωμάτιο μαζεύονται οι θείες του γαμπρού για να δουν αν η νύφη που πήραν είναι αγνή. Όταν ξυπνούν τα νιόγαμπρα, η μάνα του γαμπρού μπαίνει μέσα να σηκώσει τα σεντόνια για να τα πλύνει. Κάτω από το μαξιλάρι της η νύφη έχει βάλει χρήματα για την πεθερά της που θα πλύνει τα σεντόνια. Αν η πεθερά βρει τη νύφη αγνή, τότε χαρούμενη βάζει τα σεντόνια και το πουκάμισό της στην κανίστρα κι τρέχει να τα δείξει στις αδελφές της και τις κουινιάδες της. Αν τα πράγματα είναι διαφορετικά τότε η πεθερά βγαίνει κατσουφιασμένη και αμίλητη και κοιτά να ξεμοναχιάσει το γιο της για να μάθει ποιός φταίει. Σε περιπτώσεις που επικρατούσε μεγάλη αυστηρότητα σ' αυτό το θέμα, αν δεν έβρισκαν αγνή τη νύφη διέλυαν το γάμο ή η νύφη ζούσε μια ζωή στιγματισμένη και έχανε την υπόληψή της στο σόι.

Σε περιπτώσεις που παρουσιαζόταν πρόβλημα ανικανότητας του γαμπρού μετά το γάμο, τότε κατέφευγαν στις μάγισσες για να λύσουν τα μάγια, γιατί πίστευαν πως αυτό το καθαρά ψυχολογικό, πολλές φορές, πρόβλημα οφειλόταν στα μάγια.

• Η νύφη για νερό

Μετά τον έλεγχο της αγνείας η νύφη φτιάχνει πίτα <<κασιάτα>> (τυρόπιτα) για το μεσημέρι, όταν θα γυρίσουν από τη βρύση. Γύρω στις δώδεκα μαζεύονται όλοι οι στενοί συγγενείς της νύφης και του γαμπρού και κινούν <<να πάνε τη νύφη για νερό>>. Η νύφη φοράει το νυφικό της φόρεμα ή το δεύτερο που της δώρισε ο γαμπρός, αν είχε τη δυνατότητα. Σ' όλο το δρόμο τραγουδούν τραγούδια της αγάπης και της ξενιτειάς. Πρώτοι στην πομπή πηγαίνουν οι

⁴⁶ Πουρνάρας, Σ., 1987, *Αμερού Η Βλαχομηλιά της Πίνδου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαϊανδρος σελ. 178 - 181

οργανοπαίχτες, ακολουθεί ο γαμπρός με τους φίλους του και τη συνοδεύουν οι άλλες γυναίκες. Πηγαίνουν σε τρεις βρύσες στη σειρά, η πρώτη είναι η πιο κοντινή στο σπίτι και απ' αυτή θα φέρνει η νύφη νερό κάθε μέρα. Τις άλλες δυο τις διαλέγουν όπως θέλουν. Η διαδικασία που επαναλαμβάνουν σε όλες τις βρύσες είναι η εξής : η νύφη όπου βλέπει κόσμο μαζεμένο κάνει μετάνοιες, τρεις μετάνοιες κάνει επίσης προς τη μεριά του ήλιου, όταν φτάνει στη βρύση. Η νύφη γεμίζει τη στάμνα με νερό και την αδειάζει. Την ξαναγεμίζει και την ξανααδειάζει και τρίτη φορά. Καθώς γεμίζει τη στάμνα τελευταία φορά, ο γαμπρός ρίχνει μέσα μερικές πεντάρες που αδειάζονται με το νερό στο χώμα και σπεύδουν να τις πάρουν από τη λάσπη τα αγόρια που παρευρίσκονται εκεί.

Τη νύφη την πηγαίνουν για νερό για δύο λόγους : να τη δει ο κόσμος μετά από την πρώτη νύχτα του γάμου αλλά και να πάρει νερό – σύμβολο ζωής και γονιμότητας <<για να 'χει ζωή και γονιμότητα>>.

Το μεσημέρι τρώνε όλοι μαζί τα κανίσκια και την πίτα της νύφης στο σπίτι του γαμπρού και όλο το απόγευμα γλεντούν, κυρίως οι σερβιτόροι, οι μάγειροι και όλοι όσοι είχαν δουλέψει στο γάμο. Το γλέντι συνεχίζεται μέχρι αργά τα μεσάνυχτα με μια ανάπαυλα το βράδυ για να φάνε.

- Τρίτη :

• Το τραπέζι στο σπίτι της νύφης :

Ξημερώνοντας Τρίτη, η νύφη κι ο γαμπρός κι οι κοντινοί συγγενείς κινούν για το σπίτι της νύφης με τα όργανα. Όλοι οι συγγενείς πηγαίνουν ως δώρο την <<παπάρα>>⁴⁷, γλυκό που έκαναν με τριφτό ψωμί και ζάχαρη στο τηγάνι, για να είναι γλυκιά η ζωή των νεόνυμφων. Αφού γλεντούν το πρωί, το μεσημέρι τρώνε όλοι μαζί τα σφαχτά που 'χε ψήσει ο πατέρας της νύφης για 'κείνο το γεύμα. Το γλέντι συνεχίζεται μέχρι το απόγευμα, οπότε το συμπεθεριό επιστρέφει σπίτι του και τα όργανα ολοκληρώνουν την αποστολή τους και αποχωρούν.

⁴⁷ Προφορική μαρτυρία από συνέντευξη του κ. Μπέλλα Στέργιου, γεν. την 20/12/1934 στην Κουμαριά Ημαθίας, που δόθηκε στη γράφουσα την 20/08/2004.

Εικόνα Νο 16: Οι συγγενείς πηγαίνουν την παπάρα –Σαμαρίνα (1911)

- **Πέμπτη :**

• **Το μοίρασμα των δώρων**

Μέχρι την Πέμπτη δεν αφήνουν τη νύφη και το γαμπρό να ξεμυτίσουν από το σπίτι γιατί αυτές τις δυο μέρες – Τρίτη, Τετάρτη – τις θεωρούν επικίνδυνες για την υγεία και την ευτυχία του ζευγαριού. Αυτές τις μέρες, πιστεύουν, ότι τα μάγια είναι πιο αποτελεσματικά απ' ό,τι τις άλλες.

Την Πέμπτη η νύφη κάνει πάλι πίτα και το απόγευμα έρχεται η μάνα της για να μοιράσει τα δώρα στους συμπεθέρους. Όταν η μάνα της επιστρέφει στο σπίτι μετά από λίγο πηγαίνει και η νύφη με τον άντρα της επίσκεψη. Η μάνα της τους κερνάει τηγανίτες και πριν νυχτώσει αποχωρούν. Δεν πρέπει, οι γυναίκες γενικά, κυρίως όμως οι καινούριες νύφες, να είναι έξω όταν σκοτεινιάζει.

- **Κυριακή :**

• **Ο εκκλησιασμός της νύφης**

Την πρώτη Κυριακή μετά το γάμο μαζεύονται στο σπίτι του γαμπρού τριάντα, σαράντα γυναίκες από το σόι του να πάνε την καινούρια νύφη στην εκκλησία. Μετά τον εκκλησιασμό, αν τύχει να είναι γιορτή ή πανηγύρι στήνουν χορό στο προαύλιο της εκκλησίας και βάζουν τη νύφη να χορέψει πρώτη. Μετά το χορό όσοι δεν έχουν ευχηθεί και κεράσει τη νύφη, την κερνούν κι εκείνη σκύβει και τους φιλά το χέρι..

• **Τα πιστρόφια**

Το απόγευμα της Κυριακής η νύφη επιστρέφει με τον άντρα της, τον μπράτιμο και την μπρατίμισα, το νουνό και τη νουνά και τους κοντινούς συγγενείς του γαμπρού, στη μάνα της. Στα (ε)πιστρόφια της νύφης σερβίρουν τηγανίτες, γλυκίσματα και ξηρούς καρπούς και κόκκινο κρασί για τους άντρες. Πάνω στο κέφι λένε και τραγούδια και όταν σουρουπώνει γυρνούν στα σπίτια τους. Αυτή είναι η τρίτη και η τελευταία επίσκεψη της νύφης στη μάνα της με συνοδεία. Από τώρα και στο εξής η νύφη θα πηγαίνει μόνη στη μάνα της.

Τη Δευτέρα το πρωί η νύφη πιάνει δουλειά στην πεθερά της. Παλαιότερα έπλεκε κάλτσες άσπρες ή φανέλα για τον πεθερό , μεταπολεμικά της έδιναν τυπικά τη ρόκα για να γνέσει.

- **Φιλιές (το φίλημα των νιόπαντρων από τους συγγενείς τους) :**

Όλο το σόι του γαμπρού και της νύφης και εξ αίματος και από συμπεθέρισμα, έπρεπε να φιλέψει τους νεόνυμφους. Οι στενοί συγγενείς μάλιστα τους καλούσαν τρεις φορές : μια για τηγανίτες, μια για φαγητό και μια για πίτα. Όταν πήγαιναν για φιλιά έπρεπε η νύφη κι ο γαμπρός να σπάσουν μια κουλούρα.

Από 'κει κι έπειτα η ζωή κυλούσε στα πλαίσια του έγγαμου βίου με τη γέννηση των παιδιών και το μεγάλωμα της οικογένειας.

Εικόνα Νο 17: Οι νεόνυμφοι με φίλους και συγγενείς – Σαμαρίνα (1911)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΒΛΑΧΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

6.1 ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΒΛΑΧΩΝ⁴⁸

1. Αγροτικός – Μορφωτικός – Εκπολιτιστικός – Τουριστικός Σύλλογος Καρίτσας, <<Ο Όλυμπος>>, Καρίτσα.
2. Αδελφότητα Δίστρατου Κόνιτσας, Πειραιάς.
3. Βλάχικος Σύλλογος Άνω Πορόιων. Πορόια, Σέρρες.
4. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βαθυπέδου <<Άγιος Σπυρίδων>>, Άρτα.
5. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κρανιάς <<Η Τούργια>>, Τρίκαλα.
6. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μηλέας Μετσόβου, Μέτσοβο.
7. Ένωση Κεφαλοβρυσιωτών Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
8. Εξωραϊστικός – Εκπολιτιστικός Σύλλογος Περιβολίου, Περιβόλι.
9. Εξωραϊστικός – Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιεροπηγής, Καστοριά.
10. Εξωραϊστικός – Μορφωτικός Σύλλογος Στεφανίου, Τρίκαλα.
11. Εταιρεία Φίλων των Μνημείων της Παλαιομάνινας, Παλαιομάνινα.
12. Λαογραφικός Όμιλος Βλάχων και Φίλων αυτών Νομού Σερρών <<Λαϊλιάς>>, Σέρρες.
13. Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Βέροια.
14. Λαογραφικός Σύλλογος Μεγαλολιβαδιωτών Πάικου, Θεσσαλονίκη.
15. Μορφωτικός – Εκπαιδευτικός Σύλλογος Γαρδικίου, Τρίκαλα.
16. Μορφωτικός Σύλλογος Κλεινού Ασπροποτάμου <<Ο Κλεινοβός>>.
17. Μορφωτικός Σύλλογος Χαλικίου, Φάρσαλα.
18. Πανθεσσαλικός Σύλλογος Αετομηλιτισιωτών, <<Το Ντένισκο>>, Λάρισα.
19. Πανθεσσαλικός Σύλλογος Αρβανιτοβλάχων, Λάρισα.

⁴⁸ [http : www. Vlaxos. Xan. Duth. gr](http://www.Vlaxos.Xan.Duth.gr) (υλικό που αντλήθηκε την 20/08/2004)

20. Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχων Καλυβίων Πέλλας, Πέλλα.
21. Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρυτών <<Η Πίνδος>>, Ιωάννινα.
22. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Μετσόβου, Μέτσοβο.
23. Πνευματικό Κέντρο Κοινότητας Συρράκου, Ιωάννινα.
24. Πολιτιστικό Κέντρο Θέρμης – Σύλλογος Βλάχων Θέρμης, Θεσσαλονίκη.
25. Πολιτιστικός – Εξωραϊστικός Σύλλογος Χαλικίου, Τρίκαλα.
26. Πολιτιστικός – Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Ευκαρπίας <<Το Άγιο Πνεύμα>>, Ευκαρπία.
27. Πολιτιστικός Όμιλος Βλάχων Αλμωπίας <<Ο Τσέλιγκας>>, Αριδαία.
28. Πολιτιστικός Σύλλογος Ανηλίου, Μέτσοβο.
29. Πολιτιστικός Σύλλογος Ανθούσας Ασπροποτάμου, <<Η Λίπιντσα>>, Φάρσαλα.
30. Πολιτιστικός Σύλλογος Αρβανιτοβλάχων Τρικάλων, Τρίκαλα.
31. Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Θράκης, Ξάνθη.
32. Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Σιδηροκάστρου, Σιδηρόκαστρο.
33. Πολιτιστικός Σύλλογος Ματσουκιωτών Θεσσαλίας <<Η Αγία Παρασκευή>>, Τρίκαλα.
34. Πολιτιστικός Σύλλογος Μηλιάς Ασπροποτάμου, Τρίκαλα.
35. Πολιτιστικός Σύλλογος Μηλιωτών Τρικάλων, Τρίκαλα.
36. Πολιτιστικός Σύλλογος Μοναστηριωτών – Σελιωτών, Κατερίνη.
37. Πολιτιστικός Σύλλογος Παλιοσελίου <<Αγία Παρασκευή>>, Παλιοσέλι.
38. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρανιάς Ασπροποτάμου, Τρίκαλα.
39. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρανιάς Γρεβενών, Κρανιά Γρεβενών.
40. Πολιτιστικός Σύλλογος Σαμαρίνας, Λάρισας και Περιχώρων, Λάρισα.
41. Πολιτιστικός Σύλλογος Σέσκλου, Σέσκλο Βόλου.
42. Σύνδεσμος Απανταχού Νυμφαιωτών <<Άγιος Νικόλαος>>, Θεσσαλονίκη.
43. Σύνδεσμος Περιβολιωτών Τρικάλων, Τρίκαλα.
44. Σύνδεσμος Συρριακιωτών Αθήνας, Αθήνα.
45. Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

46. Σύνδεσμος Συρρακιωτών Πρέβεζας, Πρέβεζα.
47. Σύνδεσμος Συρρακιωτών Φιλιππιάδας και Κάμπου, Φιλιππιάδα.
48. Σύλλογος Αβδελιωτών <<Η Βασιλίτσα>>, Τύρναβος.
49. Σύλλογος Αετομηλιτισιωτών Γράμμου <<Η Αετομηλίτσα>>, Θεσσαλονίκη.
50. Σύλλογος Βλάχων Αλμυρού, Αλμυρός Βόλου.
51. Σύλλογος Βλάχων και φίλων αυτών Άνω Γραμματικού Έδεσσας, Έδεσσα.
52. Σύλλογος Βλάχων Νάουσας, Νάουσα.
53. Σύλλογος Βλάχων Νέου Πετριτσίου <<Η Ράμνα>>, Ν. Πετρίτσι.
54. Σύλλογος Βλάχων Νομού Σερρών <<Γεωργάκης Ολύμπιος>>, Σέρρες.
55. Σύλλογος Βλάχων Προσοτσάνης <<Οι Γραμμουστιάνοι>>, Προσοτσάνη.
56. Σύλλογος Βλάχων Σκρα, Σκρα.
57. Σύλλογος Βλάχων της Ελλάδας, Τορόντο Καναδάς.
58. Σύλλογος Γραμμουστιάνων <<Η Γράμμουστα>>, Άργος Ορεστικό.
59. Σύλλογος Ελληνοβλάχων Β. Ηπείρου – Αλβανίας, <<Η Μοσχόπολη>>, Θεσσαλονίκη.
60. Σύλλογος Ηπειρωτών Κρύας Βρύσης, Κρύα Βρύση.
61. Σύλλογος Κλεισουριέων Πτολεμαΐδας <<Ο Άγιος Μάρκος>>, Πτολεμαΐδα.
62. Σύλλογος Κокκινόπλιτών Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
63. Σύλλογος Κокκινόπλιτών Νομού Πιερίας <<Ο Όλυμπος>>, Κατερίνη.
64. Σύλλογος Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
65. Σύλλογος Μεγαλολιβαδιωτών <<Οι Πέντε Βρύσες>>, Αξιούπολη.
66. Σύλλογος Μοναστηριωτών <<Η Καρτερία>>, Θεσσαλονίκη.
67. Σύλλογος Νέων Αβδέλας, Τύρναβος.
68. Σύλλογος Παλαιομανιτών Αιτωλοακαρνανίας, Αθήνα.
69. Σύλλογος Περιβολιωτών Ημαθίας, Παλιό Σκυλίτσι Ημαθίας.
70. Σύλλογος Περιβολιωτών Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
71. Σύλλογος Περιβολιωτών Μαγνησίας, Βελεστίνο.
72. Σύλλογος Περιβολιωτών Νομού Γρεβενών, Γρεβενά.
73. Σύλλογος Περιβολιωτών Νομού Λάρισας, Λάρισα.

74. Σύλλογος των Απανταχού Πισοδεριτών Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
75. Σύλλογος των εν Αθήναις – Περιχώρων Κατοίκων Παναγίας Καλαμπάκας, Αθήνα.
76. Σύλλογος των εν Ιωαννίνοις Μετσοβιτών, Ιωάννινα.
77. Σύλλογος Σαμαριναίων Γρεβενών <<Η Κιούριστα>., Γρεβενά.
78. Σύλλογος Σαμαριναίων Νομού Καστοριάς, Άργος Ορεστικό.
79. Σύλλογος Φίλων των Μνημείων της Παλαιομάνινας, Αγρίνιο.
80. Σωματείο Βλάχων Βορειοηπειρωτών Καστοριάς, Καστοριά.
81. Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Καταφύτου Ασπροποτάμου, Τρίκαλα.
82. Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Τζούρτζιας Αθαμανίας, Τρίκαλα.
83. Φιλεκπαιδευτικό Σωματείο Καλλιρόης <<Άγιος Νικόλαος>>, Τρίκαλα.
84. Φιλοπρόοδος Σύλλογος Μηλέας Μετσόβου, Ιωάννινα.

6.2 ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΒΛΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ⁴⁹

Ο Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας ιδρύθηκε το 1981 και απαρτίζεται από μέλη που διαμένουν στη Βέροια και στα Βλαχοχώρια του Βερμίου : Σέλι, Ξερολείβαδο, Ντόλιανη (Κουμαριά).

Σκοποί του Συλλόγου είναι η καταγραφή των εθίμων και παραδόσεων των Βλάχων, των ιστορικών παραδόσεων και λαογραφικών στοιχείων τους, καθώς και η διάσωση της βλάχικης γλώσσας.

Στο Σύλλογο λειτουργούν ποικίλα τμήματα : ενδυμασίας, χορού, τραγουδιού, συλλογής λαογραφικού υλικού, καταγραφής ιστορικού υλικού, παλιάς φωτογραφίας. Παράλληλα λειτουργούν επιστημονική επιτροπή, επιτροπή γυναικών και νομικών συμβούλων και βιβλιοθήκη πλούσια σε βιβλιογραφία σχετική με τους Βλάχους.

Ο Σύλλογος, ιδρυτικό μέλος της Πανελλήνιας Ένωσης Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, έχει κάνει πετυχημένες εμφανίσεις σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, σχεδόν σε όλα τα βλαχοχώρια, καθώς και στο εξωτερικό (Βουλγαρία, Ιταλία, Ελβετία, Γαλλία, Αγγλία, Ρουμανία). Επίσης συνεργάζεται άριστα με την Τοπική και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, τους πολιτιστικούς συλλόγους του Νομού, και οργάνωσε στη Βέροια και το Σέλι έξι πανελλήνια ανταμώματα Βλάχων.

Άλλες δραστηριότητες του Συλλόγου είναι οι εξής :

- συμμετοχή σε αντάμωμα Βλάχων σε άλλες περιοχές με σκετς από την κοινωνική ζωή των Βλάχων, με χορούς και τραγούδια.
- αναβίωση του εθίμου GALEATA⁵⁰, που διασώζει πανάρχαιους συμβολισμούς και από τη μια συνδέεται με την πρόβλεψη της τύχης των

⁴⁹ [http : www. Vlahoi. gr](http://www.Vlahoi.gr) (υλικό που αντλήθηκε την 20/08/2004)

⁵⁰ <<Παραμονή του Αγίου Ιωάννη (24 Ιουνίου), τη νύχτα, οι κοπέλες έβαζαν νερό στο δοχείο που άρμεγαν το γάλα (galeata), έριχναν μέσα τα δαχτυλίδια τους και τ' άφηναν κάτω από δέντρο μηλιάς, κερασιάς ή αχλαδιάς (καρποφόρα δέντρα). Την επόμενη μέρα το πρωί, τα κορίτσια με αυτό το δοχείο πήγαιναν σε τρεις βρύσες και το άδειαζαν και το ξαναγέμιζαν για τρεις φορές. Συμβολικό για καλή τύχη των κοριτσιών και γονιμότητα της γης>>, προφορική μαρτυρία από συνέντευξη του κ. Μπέλλα Στέργιου, γενν. την 20/12/1934 στην Κουμαριά Ημαθίας, που δόθηκε στη γράφουσα την 15/09/2004.

κοριτσιών και από την άλλη, οι μιμητικές κινήσεις και τα δρώμενα μαγικού χαρακτήρα στόχευαν στην πρόκληση της ευεργετικής βροχής.

- συμμετοχή σε σεμινάρια παραδοσιακών χορών.
- Συμμετοχή σε αντιπολεμικές διαδηλώσεις.
- Αναβίωση των παλιών μπουλουκιών των καπεταναίων τις Απόκριες.
- Συνεργασία με το Λαογραφικό Μουσείο Θεσσαλονίκης για αναπαράσταση σκηνών από την οικιακή παραγωγή, που εκτέθηκαν στο Μουσείο για μεγάλο χρονικό διάστημα.
- Διοργάνωση ετήσιων χορών.
- Έκδοση και κυκλοφορία ημερολογίων, που αποτελούν ιστορική μαρτυρία πτυχών της βλάχικης ζωής.
- Οργάνωση έκθεσης φωτογραφίας.
- Εγκαίνια του νέου κτιρίου του συλλόγου. Πρόκειται για διατηρητέο οίκημα, το οποίο αποκαταστάθηκε με Ευρωπαϊκό πρόγραμμα σε συνεργασία με το Δήμο Βέροιας και προορίζεται όχι μόνο για να λύσει τις στεγαστικές ανάγκες, αλλά και να λειτουργήσει μελλοντικά ως μουσείο, όπου θα εκτεθούν δείγματα ανεκτίμητης αξίας από την πλούσια πολιτισμική κληρονομιά των Βλάχων.
- Οργάνωση βλάχικης βραδιάς στις 14 Αυγούστου, την παραμονή της Παναγίας. Στην πλατεία του Σελίου, σε υψόμετρο 1400 μέτρων, όλοι οι Σελιώτες και χιλιάδες επισκέπτες γλεντούν και χορεύουν ως το πρωί. Η βλάχικη βραδιά έγινε θεσμός και όλοι πια γνωρίζουν : την παραμονή του Δεκαπενταύγουστου, όποιος θέλει να απολαύσει και να πάρει μέρος σε ένα βλάχικο γλέντι, πρέπει να πάει στο Σέλι.
- Κυκλοφορία δίσκων και κασετών βλάχικων τραγουδιών. Στα πλαίσια καταγραφής της βλάχικης πολιτισμικής δημιουργίας, ο Σύλλογος έχει κυκλοφορήσει παλιότερα διπλό άλμπουμ δίσκων και κασέτες με βλάχικα τραγούδια, καθώς και σχετικά πρόσφατα δίσκο, CD και κασέτες με τίτλο

<<Τραγούδια από τη ζωή των Βλάχων>>. Συνεργάστηκε στην έκδοση βιβλίων και γύρισε δύο ταινίες μικρού μήκους.

Εικόνα Νο 18: Το κτίριο του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΒΛΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ

Το Δ/Σ Συλλόγου Βλάχων Βέροιας απαρτίζεται από τα εξής μέλη :

Πρόεδρος : Μπέκης Νίκος

Αντιπρόεδρος : Βέρρος Μιχάλης

Γεν. Γραμματέας : Γκαλαϊτσης Τάκης

Αντιπρόεδρος Β΄ : Φουρκιώτη Ελβίρα

Ειδ. Γραμματέας : Αυγέρος Αντώνης

Ταμίας : Τσιαρτσιάνη – Μπάμιατζη Ιωάννα

Μέλη : Μανέκας Γιώργος, Μαργαρίτη Αλκμήνη, Τσιάνος Αντώνης

Διεύθυνση του Συλλόγου : Βερόης και Εβραίων Μαρτύρων γωνία

Τηλέφωνο : 23310 64315

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Σκοπός της εργασίας μου, όπως αναφέρθηκε στην αρχή, ήταν η προβολή ενός κομματιού της βλάχικης παράδοσης. Με σεβασμό και μεγάλη προσοχή προσπάθησα να μεταφέρω και να κάνω γνωστή σε γενικές γραμμές την ιστορία των Βλάχων και τα βασικά στοιχεία της.

Πέρα από τη βιβλιογραφία στην οποία στηρίχθηκε η εργασία μου, υπάρχει ακουστικό υλικό από τραγούδια του αρραβώνα και του γάμου, καθώς και φωτογραφικό υλικό των κοινωνικών αυτών γεγονότων, που μόνο στη θύμηση των πιο ηλικιωμένων μένουν πια. Στην εργασία επίσης, συμβολικά καταγράφονται στοιχεία της βλάχικης γλώσσας που μέρα με τη μέρα χάνεται.

Ελπίζω η ταπεινή μου προσπάθεια να συμβάλλει ως ένα βαθμό στην ανάδειξη του πολιτισμικού πλούτου της περιοχής μου. Όλα όσα καταγράφηκαν και τα ακόμη περισσότερα που αποτελούν την ιστορία των Βλάχων, είναι η δυναμική, εξελικτική, συλλογική κληρονομιά τους που καταξιώθηκε μέσα στη διαδικασία του ιστορικού γίνεσθαι.

Η παράδοση γενικότερα, είναι μια πολυδιάστατη πολιτισμική δημιουργία και δεν πρέπει ν' αντιμετωπίζεται στατικά. Ενδιαφέρον και επικερδές θα ήταν ειδικοί επιστήμονες, λαογράφοι και ιστορικοί, χρονογράφοι και μουσικολόγοι να συμπεριλάβουν στο αξιόλογο έργο της ενασχόλησής τους με την παράδοση και την ανίχνευση της ζωογόνας πνοής της και να τη μετατρέψουν σε νέες φόρμες, που να ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Έξαρχος, Γ., 1994, *Αυτοί είναι οι Βλάχοι*, Αθήνα, εκδ. Γαβριηλίδης
2. Έξαρχος, Γ., 1996, *Αυτοί είναι οι Βλάχοι. Μνημεία ζωής και λόγου ενός πολιτισμού που χάνεται*. Αθήνα, εκδ. Επικαιρότητα
3. Κολτσίδας, Α., 1976, *Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και Λαογραφική Μελέτη*, τόμος 1^{ος}, Θεσσαλονίκη
4. Κουκούδης, Α., 2000, *Μελέτες για τους Βλάχους 2. Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Ζήτρος
5. Λαζάρου, Α., 1986, *Η αρωμουνική και οι μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής. Βλάχοι. Ιστορική φιλολογική Μελέτη*, Αθήνα, β' έκδοση
6. Παπαβασιλείου, Α., 1969, *Ιστορικά Σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*, Βέροια
7. Παπαζήση – Παπαθεοδώρου, Ζ., 1985, *Τα τραγούδια των Βλάχων, Δημοτική κι Επώνυμη Ποίηση*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg
8. Πουρνάρας, Σ., 1987 *Αμερού – Η Βλαχομηλιά της Πίνδου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαϊάνδρος
9. Στεργίου, Δ., 2001, *Τα βλάχικα έθιμα της Παλαιομανίνας με αρχαιοελληνικές ρίζες*, Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα
10. Χιονίδης, Γ., 1970, *Ιστορία της Βέροιας της πόλεως και της περιοχής*, τόμος 2^{ος}, Θεσσαλονίκη
11. Wace., A. – Thompson, M., 1989, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Αφων Κυριακίδη

Στην εργασία χρησιμοποιήθηκαν ημερολόγια των ετών 1990, 2000 από το Λαογραφικό Σύλλογο Βλάχων Βέροιας και οι εξής ιστοσελίδες :

1. [http : www. vlahoi. gr](http://www.vlahoi.gr)
2. [http : www. vlaxos. xan. duth. gr](http://www.vlaxos.xan.duth.gr)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000073998

